

9-15 august 1995

Noroc și nenoroc în istoria românilor

pag.
8-10

EMIL HUREZEANU Rusia în Balcani

pag. 5

Războiul din fosta Iugoslavie n-a oferit României în nici un moment al desfășurării lui posibilitatea unei opțiuni mai clare manifestate deschis. În ofensiva croată împotriva separațiștilor sârbi din Krajna obligă la tăcere poate mai mult decât oricare alt eveniment petrecut în spațiul fost Iugoslav. La prima vedere, războiul fulger declanșat de Franjo Tuđman ar fi oferit diplomației de la București posibilitatea să condamne naționalismul croat și prin acest gest să-și afirme atașamentul față de valorile democrației europene. Franjo Tuđman, fost luptător în trupele de partizani ale lui Tito, a abandonat repede internaționalismul comunist și a evoluat ca un lider naționalist, care și-a

asociat apoi în mod oportun liberalismul economic. Naționalismul croat, acuzat de sârbi că descinde direct din fascismul ustașilor, a reprezentat însă linia majoră a politicii lui Tuđman care, îndată după crearea statului național croat, a trecut la severe epurări etnice în administrație. Alianța cu musulmanii din Bosnia a fost la rindul ei încheiată de Tuđman împotriva propriilor sentimente, doar cu scopul evident de a slăbi rezistența sârbilor bosniaci. Dacă vreme îndelungată atrocitățile sârbilor au trecut în umbră naționalismul lui Tuđman, de această dată copilul răstătat al lumii occidentale a dezamăgit pe toți idealii care și-au imaginat că au în Croația un prieten al valorilor europene. Dezorientarea celor care au crezut că lumea civilizată supraveghează în Balcani un război menit să ducă

la moartea definitivă a naționalismului trebuie să fie în acest moment maximă. Occidentul a protejat în definitiv un naționalism împotriva celui alt și această observație are consecințe enorme asupra filosofiei politice care a justificat întreaga implicare europeană în conflictul balcanic. E ușor de înțeles că Germania, care a oferit Croației cel mai important sprijin economic, are în acest moment cele mai multe motive de dezamăgire. Să observăm însă că Franjo Tuđman are de partea sa și administrația de la Washington, acolo unde ideea unei Europe federale e privită cu oarecare circumspecție și unde realitățile terenului sînt tratate cu mai multă atenție. Slăbirea influenței ruse în Balcani pare, probabil, la Washington, obiectivul cel mai important, menit să pună în umbră considerente de alt ordin.

venția militară în Krajna ar părea un gest de-a dreptul strident, care ar contrazice atât simpatia subterană față de sârbi, cât și tonul neutru în care Bucureștii s-a menținut încă de la începutul conflictului Iugoslav. O asemenea poziție ar avea desigur un singur avantaj, acela că România ar proba, cu toate costurile care decurg de aici, că este complet surdă la sugestiile Moscovei. Altfel numai că nici Washingtonul nu și-a asumat pe față aprobarea ofensivei croate, mulțumindu-se să constate că evenimentul, odată produs, prezintă avantajul că deschide o nouă perspectivă pentru soluțiile negociabile. Așadar, poziția slabă în care se află guvernul de la București în context internațional îi interzice orice atitudine fermă, împiedicându-l să apere sau să condamne ceea ce merită sprijin sau condamnare. Pe de altă parte, guvernul român și-a amputat singur posibilitățile de manifestare, prin asocierea cu forțele politice extremiste. Un regim politic supus atitor contestații și mai ales acuzat de accente naționaliste nu are autoritatea și prestigiul necesar de a înălța vocea în problemele majore ale politicii europene. Iată, doar cu câteva săptămîni în urmă, doi kongresmeni americani au avertizat pe președintele Iliescu de pericolul pe care îl prezintă reabilitarea mareșalului Antonescu, inspirată și sprijinită de forțele politice guvernamentale. E doar un fapt, care se adaugă însă la altele mai importante, cum ar fi incapacitatea guvernului român de a da o soluție diferendului cu maghiarii. Or, suspiciunea că regimul de la București ar adăuga înclinărilor sale naționaliste și nostalgia soluțiilor militare e de natură să reducă la tăcere orice inițiativă. Întră iarăși în ecuație presupuziția, de această dată mai întemeiată, că românii au o consolidată simpatie față de sârbi, iar acuzațiile de încălcare a embargoului în favoarea sârbilor revin periodic, în ciuda prezenței observațiilor internaționale. Nimeni nu ignoră, de asemenea, faptul că Bucureștii, potrivit intereselor economice imediate, ar fi tentat să sprijine mai curînd soluțiile Moscovei în chestiunea Iugoslavă, lată de ce diplomația de la București se află acum în situația celui care face intrucit știe că orice ar spune ar putea fi folosit împotriva lui. MAE român pare că și-a autoimpus un embargou asupra opiniei. Dar mai este posibil ca starea de minorat în care se află să nici nu îngăduie diplomației române să gîndească mai mult decât pentru elaborarea unor simple comunicate de rutină.

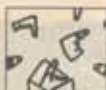
Horățiu Pepine

Embargou asupra opiniei

În aceste circumstanțe, diplomației de la București nu-i rămîne decît să emită comunicate de o maximă neutralitate. Să condamne ofensiva croată ar însemna să se opună imprudent unei politici sprijinite de americani, într-un moment în care așteaptă de la Washington un semn de cordialitate. Mai mult, un astfel de gest ar risca să fie citit ca o pliere la politica Moscovei, care pentru prima dată a avut o reacție mai categorică vorbind, e adevărat destul de vag, despre necesitatea unei intervenții militare. Pe de altă parte, modelul ca atare al lichidării în forță a unei enclave etnice, realizată cu acordul tacit al unei mari puteri occidentale, nici nu este, probabil, foarte antipatică cercurilor naționaliste din jurul guvernului. În fine, să aprobe inter-

Fotografie de Patrick Robert (Sarajevo 1992) - din păcate, o realitate care persistă.

Săptămână
Gabriela Adameșteanu,

Revista „22” este singura revistă care publică articole pertinente, sine ire et studio, la nivel într-adevăr european, referitoare la problematica minorității maghiare.

Dar, din păcate, cu o floare nu se face primăvara!

Căci altminteri, maghiarii „fierb în suc propriu”: cele scrise în limba lor nu sînt înțelese sau nu se vrea să fie aduse la cunoștința cititorului român și, în general, li se refuză dreptul la replică; cite o frază care mai răzbate prin mass-media este sau nerelevantă sau nu poate clarifica ce vor maghiarii și de ce.

Din nefericire, nu doar parlamentarii de toate culorile, ci și ziaristii sau cetățenii obișnuiți sînt uniți „în cuget și-n simțiri” prin ostilitatea viscerală față de minoritatea maghiară, deși ar putea să-și cheltuiască energia în scopuri mai nobile. Otrava este picurată subtil, aproape zilnic, prin declarații intense mediatizate ale reprezentanților Puterii, prin presa cotidiană (inclusiv prin *România liberă*, condusă de un membru de frunte al Alianței Civice) etc., punându-se la cale, din timp în timp, cîte o isterie colectivă antimaghiară, prin dezinformare. Chiar în ultimul număr al revistei „22”, reproducîndu-se o emisiune de la TELE 7 abc, dl. Nicolae Țăran, inteligentă cenșie (?) a PAC, afirmă tranșant: „Ungaria trebuie să recunoască granițele României, acesta nu este un compromis”. Oare dl. Țăran chiar nu știe că Ungaria a recunoscut granițele, iar România nu mai recunoaște Recomandarea 1.201 după ce s-a văzut cu sacii în căruță, deși în 1993 atît Guvernul, cît și Parlamentul acceptaseră buclucașa Recomandare fără nici un fel de comentarii?

În acest context, lucrul cel mai îngrijorător mi se pare convingerea (sinceră?) că tot ce fac românii este fără cusur, fără egal sub soare, depășește chiar standardele europene. (Dar atunci de ce România s-a aflat și se află în coada națiunilor Europei?) În consecință, se respinge din principiu orice critică, orice sugestie, orice sfat, într-o consecvență tradiție ceușită?

În ceea ce privește Legea învățămîntului, după știința mea, nici un specialist și nici un ziarist n-a avut onestitatea să informeze publicul în ce anume ar consta superioritatea legii românești față de alte legi europene, mai precis față de legislația ungară în domeniul învățămîntului și al minorităților. Eventuala lipsă de informație nu poate fi o scuză pentru un ziarist, cu atît mai mult cu cît numeroși reprezentanți ai Ambasadei Ungare vorbesc curent limba română, iar în București trăiesc circa 10.000 maghiari (cam cîți români există în toată Ungaria).

Probleme viu disputate în România, care au favorizat un potop de discursuri și declarații patriotice și implicit, punerea la zid a maghiarimii, sînt deja acceptate de legislația ungară, legea referitoare la învățămînt și minorități fiind votate din iulie 1993. Astfel, de exemplu, Legea privind drepturile minorităților naționale (publicată și în limba română) stipulează faptul că minoritățile „sînt factori constitutivi ai statului” (art. 3, cf. art. 68, alin. 1 din Constituție). Încă din preambul, se precizează că: „drepturile individuale și colective ale minorităților sînt libertăți cetățenești fundamentale... Totalitatea acestor drepturi nu este donația majorității și nu constituie un privilegiu dat minorității...” Deși România, ca stat ultra-

centralizat, se înfioară la auzul cuvintelor „autonomie” sau „autogovernare/autoadministrare”, în Ungaria aceste noțiuni au devenit banale, au intrat în limbajul curent, iar autoadministrările locale funcționează deja prin Legea nr. 55 din 1990.

Exercitarea drepturilor colective ale minorităților se realizează prin autogovernările locale și pe țară ale minorităților, care au dreptul, printre altele: a) să inițieze crearea condițiilor necesare pentru învățămîntul în limba maternă sau de limbă maternă (în limbă maternă și în limba maghiară) la grădinițe, în învățămîntul primar, mediu și superior; b) să constituie, în cadrul legal, rețea proprie pe țară de instituții de educație, învățămînt, cultură și știință” (art. 18, alin. 3). Existența unui număr de 8 elevi minoritari obligă autoritățile „în cazul cererii părinților sau tutorilor... la constituirea, respectiv funcționarea clasei sau grupei de elevi pentru minorități” (art. 43, alin. 4). Minoritățile au, de asemenea, dreptul de a lua decizii și de a-și folosi „simbolurile lor” (art. 18, alin. 4; art. 27, alin. 1 d, art. 37 d). Este reglementată și folosirea limbii: „în cursul proceselor civile și penale, ca și în procedurile administrației publice, folosirea limbii materne este asigurată de legele de procedură respective” (art. 51, alin. 2).

Legea minorităților este complementară cu Legea învățămîntului public din Ungaria, care precizează că procesul instructiv-educativ „se desfășoară în limba maghiară, respectiv în limba minorităților naționale și etnice... Procesul de învățămînt se poate desfășura - parțial sau integral - și în altă limbă” (art. 5). Chiar documentele școlare (certIFICATELE) trebuie să fie elaborate „în limba maghiară, respectiv în două limbi - în maghiară și limba minoritară sau străină, dacă instruirea s-a desfășurat - în totalitate sau parțial - în limbă minoritară sau în altă limbă străină” (art. 73, alin. 1).

Ministerul are obligația să pregătească programe școlare speciale pentru minorități (art. 9, alin. 1 b). Programele cuprind „sarcini legate de cultivarea limbii și culturii copiilor aparținînd minorităților”, în cazul învățămîntului preșcolar (art. 47 b), iar în cazul învățămîntului preuniversitar „materia de învățămînt pentru limba maternă, istoria, geografia, cultura și etnografia minorităților pentru elevii aparținînd minorităților”, dar și „materia care să asigure însușirea limbii și culturii maghiare pentru elevii aparținînd minorităților, precum și materia care să asigure cunoașterea culturii minorității cu care conviețuiesc, pentru elevii care nu aparțin minorităților” (art. 48, alin. 1 b).

Desigur, ar mai fi multe de spus; să mai precizez că inspecția școlară pentru minorități „poate fi condusă de un specialist care vorbește limba minorității. Dacă nu există un astfel de specialist, atunci controlul trebuie efectuat prin includerea unui cadru didactic care vorbește limba minorității” (art. 107, alin. 2).

Chiar presupunînd că lucrurile nu stau așa de bine în realitatea de zi cu zi, numai faptul că accorzi anumite drepturi și nu le iei înapoi și pe cele care au existat, reprezintă un progres, o deschidere pe care românii nu reușesc sau nu vor nici măcar să le înțeleagă.

Cu deosebită stimă,
Bălinț Iona

P.S. Pentru că tot m-am decis să vă scriu, nu pot lăsa fără comentarii un fapt straniu, din domeniul culturii de data aceasta, fapt menit să șicaneze pe cititorul maghiar, iar pe cel ro-

mân să-l dezinformeze prin omisiune conștientă.

Despre ce este vorba?

Probabil conținutul unor indicații venite de sus (care cît de sus?), de cîteva luni a dispărut enciclopedia maghiară „Révai Nagy Lexikona”, 20 volume, Budapesta, 1911-1927, din sala cu acces liber la raft, de la Biblioteca Academiei. Nu poate fi adusă nici din depozit, deoarece cota este blocată.

Motivul dispariției? „Ca să nu se fure” (!?) sau „nu există spațiu suficient”. D-l director Strempele abuzează de dreptul de a dispune pentru ce anume nu se mai găsește loc în raft, iar eu, dacă înaintez că ar fi o altă cauză, voi fi poștat pe ușă afară.

Astfel înfîc o bună parte din rafturi continuu să stea goale - deoarece spațiul este suficient - rafturi înecate în praful și în consens cu aspectul deplorabil al întregii săli - și nu numai - în care linoleumul n-a mai fost spălat de decenii; dar acest lucru nu mai deranjează, se pare, pe nimeni.

Dumule H-R. Patapievic,

La întrebarea dvs. „Ce ar fi trebuit să facem și nu am făcut”, pe care o adresați cititorilor în „22” nr. 29/95, aș putea răspunde astfel:

Atunci nu mai era de făcut nimic sau aproape nimic, avînd în vedere cele două mari puteri totalitare ca și faptul că, pentru forțele politice interne, România era ca o pradă pe care și-o disputau, sfîșind-o.

Începînd însă cu anul 1921 s-ar fi putut face multe.

Pe plan intern trebuia promovată o politică de solidaritate, prin concilierea tuturor segmentelor antagonice, eliminîndu-se trufia și disprețul întregului aparat administrativ de pe tot teritoriul României Mari, ca și din comportamentul aceluia cărora loteria vieții le oferea luxuri cîștigătoare. O astfel de politică ar fi dat un puternic suport politic externe, precum și o bază economică aptă să sustină o eventuală rezistență armată împotriva dictatelor.

Pe plan extern s-ar fi putut asigura pacea la granița sudică prin retrocedarea Cadrilaterului, luat cu opt ani înainte de la bulgari.

Dacă pentru atunci este mai greu de știut „ce ar fi trebuit să facem și nu am făcut”, apoi pentru astăzi „calea cea mai bună de a-l convinge pe Dumnezeu cu merităm să își întoarcă din nou fața spre noi”, pentru a „ne recăpăta norocul pierdut”, este clară, dar greu de acceptat de acei care cred, ca și atunci, că lupta pentru obținerea sau păstrarea Ciolanului este prioritară față de lupta pentru apărarea intereselor României și ale poporului român. Ca și atunci, trebuie promovată o politică internă de solidaritate, prin concilierea tuturor segmentelor antagonice, prin promovarea cinstei, moralității și responsabilității.

În acest scop, este strict necesară descioțnirea politicii, adică lipsirea politicianilor de perspectiva Ciolanului. Acest lucru este perfect posibil, singura condiție necesară este existența voinței noastre. Numai atunci se va realiza renașterea morală a so-

• Cultura de stat/alternativă

emisiune TELE 7abc;

moderator: Dan Perjovschi și Carmen Bărbulescu; invitați: Mihai Oroveanu și Emil Hurezeanu

• H.-R. Patapievic: Carta aparatului de stat

• Metode de conducere într-o societate democratică

• „Beyond Belief” - cea mai mare expoziție din America cu artiști din Europa de Est (Muzeul de Artă Contemporană din Chicago)

Revista „22” publică opinii diferite, uneori divergente, răspunzînd nevoii de diversitate a publicului nostru. Răspunderea pentru fiecare articol revine în consecință autorului. Singura răspundere a lui „22” este de a echilibra proporția opțiunilor, într-un cadru de dialog civilizată.

cetății românești, concilierea și concordia națională.

Acum ar exista o șansă reală de a împlini cele de mai sus, cu singura condiție să nu ne temem a trăi într-o societate bazată pe cinste, pe moralitate și pe responsabilitate. Această teamă nu este o fantasmă, ci o realitate dureroasă atîta timp cît principalele instituții ale Statului de Drept: Parlament, Președinție, partide parlamentare etc., nu agreează existența socială bazată pe cinste, pe moralitate și responsabilitate. Și nu doar acestea nu agreează o asemenea existență socială, deși acum există o soluție certă (demonstrabilă matematic) pentru renașterea morală a societății românești, pentru conciliere și concordie națională. Această soluție însă va reprezenta doar o posibilitate, atîta timp cît instituțiile statului de drept nu vor fi interesate ca această posibilitate să devină realitate. Și mai ales atîta timp cît nici organizațiile societății civile nu se vor implica în susținerea și impunerea acestei soluții. Căci dacă noi nu putem să ne determinăm propriul noroc, putem în schimb lucra pentru a-i netezi calea spre noi.

Dar se pare că încă nu a sosit momentul pentru a pași pe „calea cea mai bună de a-l convinge pe Dumnezeu că merităm să își întoarcă fața spre noi”.

Ing. Dumitru Rizoica,
București, 1.08.1995

P.S. Vă fac cunoscut că sînt în posesia unei soluții care ar aduce societății românești renașterea morală, conciliere și concordie națională.

Soluția, fiind însă de natură divină, nu se va putea transpune în realitate decît numai prin voința și acțiunea oamenilor.

SEMNAL Cititorul nostru, dl. Valer Ciurdăreanu, din Cluj, ne semnalează un articol apărut în cotidianul *Ziua* din 28 iulie a.c. Acolo se arăta că Isala Brăttălean, șeful Biroului Informatic al Băncii Agricole, filiala Cluj a fost acuzat pentru delapidarea a 20 milioane de lei. Să fie vorba de aceeași persoană cu semnatarul scrisorii adresate d-lui Andrei Cornea, apărută în „22”, nr.29/1995, în care dl. Brăttălean era indignat, printre altele, fiindcă, în 1986, etnici maghiari din Cluj au acuzat cu entuziasm victoria echipei de fotbal a Ungariei într-un meci împotriva Belgiei?

SUMARUL nr. 33

ILIE ȘERBĂNESCU

Dumnezeu îți dă, dar în obor nu-ți bagă

Scandalul izbucnit în legătură cu grul producției anului '95 era previzibil. După cinci ani de guvernare post-decembristă, un sistem de finanțare a stringerii și depozitării recoltei nu există. După cum nici pentru finanțarea lucrărilor agricole un asemenea sistem nu există. Restul este politic!

Demersul Opoziției: salutar, dar tardiv

Și întrucât politicienii români – din indiferent ce parte a spectrului parlamentar – sînt pregătiți mai mult pentru politică decît pentru economie se asistă pe tema grului la un meci politic în toată regula, cu schimburi dure de replici, cu incriminări și contraincristinări, cu acuze reciproce de demagogie, toate răsărind puternic fiind vorba de grul și deci, de „plînea poporului”, de „soarta țărăsoarei” etc.

Opoziția nu putea desigur scăpa prilejul. Zăgăzînd de atîtea ori Puterea cu probleme colaterale sau fără mare audiență la publicul larg, salvarea recoltei de grul – nemaiomenită anul acesta grație lui Dumnezeu! – oferea nu numai o monedă solidă de bătaie împotriva politicii guvernamentale, dar și o neegalabilă priză la mase. În orice caz, nu poate fi trecut cu vederea faptul că inițiativa Opoziției, extrem de binevenită, nu a făcut excepție de la regula reacțiilor relativ tardive, cu care ne-a obișnuit, din păcate, Opoziția. Avînd în vedere că, dincolo de tam-tam-ul politic, singura posibilitate a Opoziției de a forța întreprinderea vreunei măsuri o constituia declanșarea procedurii de convocare în vacanță a unei sesiuni parlamentare extraordinară, reacția tardivă, chiar dacă ar fi fost încununată eventual de succes, lăsa grul pe cîmp din cauza depășirii timpului optim de recoltare.

În ce-i privește, guvernării erau într-o poziție vădit incomodă. Pe de o parte, mana cerească le pusese pe tavă o recoltă a cărei realizare și-o puteau trece în cont și cu ajutorul căreia, finanțîndu-i stringerea și depozitarea, puteau cîștiga un nesperat capital politic, de importanță în perspectivă electorală. Dar, pe de altă parte, erau legați de mîini și de picioare, în realizarea acestei finanțări, chiar de sistemul „cal-măgar” pe care ei înșiși s-au încapătînat și se încapătînează să-l impună în agricultură și, mai general, în întreaga economie românească.

„Calul-măgar” din agricultură

Pentru că, de fapt și la urma urmei, aici este buba. Ca și în industrie – unde are loc subvenționarea camuflată pe seama populației a întreprin-

derilor neviabile cu ajutorul transferului de resurse realizat prin intermediul așa-numitului blocaj financiar – guvernării post-decembriste au imaginat și în agricultură un sistem prin care încearcă prelungirea economiei de comandă sub paravanul unor instrumente și mecanisme ale economiei de piață. Trecerea în proprietate privată, prin Legea fondului funciar, a circa 3/4 din pămîntul agricol este lipsită de semnificație în măsura în care întregul mediu economic înconjurător al acestuia a rămas de stat și este dominat, mai abitrit decît în trecut, de rețele în organizare mafiotă, devenite clientela politică a partidelor de la guvernare. Lucrările agricole sînt în mina statului, echipamentele agri-

trăesc în abundență din punct de vedere alimentar. Numai că trebuie să fie clar: subvenționarea agriculturii poate fi practică – și este practică – doar de acele țări care au o industrie profitabilă și deci în măsură să ajute agricultura. Dacă nu există o asemenea industrie, agricultura n-are de către cine să fie subvenționată. Cazul României este relevant. Industria românească nu se ține în ansamblul ei pe picioarele proprii și nu a dat, nu dă și nici nu poate să dea agriculturii, căci nu are de unde. Dimpotrivă, apăsătoare să primenască din partea agriculturii, așa cum a făcut și pînă acum. Subvențiile pentru agricultură din România, de care se face atîta caz,

cole aparțin statului, fertilizantele sînt produse de stat și întreaga distribuție a cerealelor este confiscată de către stat printr-o regie – ROMCEREAL – special constituită pentru preluarea recoltei.

Un asemenea sistem „cal-măgar” are o incompatibilitate internă. Întrucît prețurile folosite (atît cele pentru fertilizante sau lucrări agricole, cît și cele pentru achiziția cerealelor) sînt impuse și nu stabilite prin mecanismul cererii și ofertei, sistemul nu poate funcționa decît cu aport masiv de resurse bugetare canalizate fie direct (de pildă spre ROMCEREAL), fie indirect (de pildă pentru subvenționarea dobnzilor la creditele bancare). Încă și mai important, sistemul este rigid, neprevăzînd asigurările indispensabile în caz de calamități naturale și, invers, nepermițînd adaptării la situația unor recolte superioare celor inițial luate în considerare.

Subvențiile pentru agricultură merg de fapt în industrie

Subvenționarea agriculturii nu este un lucru rău sau incriminabil. O practică atîtea țări care, slavă Domnului,

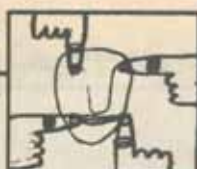
Inflația trebuie acceptată pentru salvarea recoltei

Apelul la instrumentele și mecanismele de piață devine, în aceste condiții, un hibrid care mai mult creează probleme decît le rezolvă. Pare curios, dar așa este! Proprietarii de recoltă sînt reticenți să ia credite de la bănci, întrucît trebuie s-o facă la doblînda pieței și nu la cea subvenționată. În plus, o lege a ipotecii nu există și, ca atare, recolta însăși sau pămîntul pe care a fost obținută nu pot constitui gaj pentru credit. Și să pui gaj casa sau alte bunuri ar fi un hazard pe care mulți producători particulari nu-l acceptă, preferînd să abandoneze recolta. Mai mult: cine să fie beneficiarii ai preluării recoltei în sistem subvenționat și cine în sistem de piață? Pe ce criterii să se facă selecția sau mai degrabă spus discriminarea? Reținerea firească a proprietarilor particulari de a recurge la sistemul de piață, mai costisitor în momentul de față din cauza concurenței celui subvenționat, va fi și mai mare dacă vor constata că preferații – poate nu întîmplător – ai celui din urmă sînt tocmai întreprinderile agricole de stat și, vail, asociațiile agricole, prin care se încearcă de fapt relinvierea CAP-urilor și discreditarea proprietății private în agricultură.

Îată de ce este îndoielnic că soluția preconizată de guvern va fi și operațională, chiar dacă, pe lingă asigurata achiziționare în sistem subvenționat a 2,7 milioane tone, prevede preluarea în sistem de piață a încă 3,5 milioane tone grul, din care 1,5 milioane tone pe baza disponibilizării prin ordin a circa 1.100 miliarde lei credite de la băncile de stat și 2 milioane tone în custodie de către ROMCEREAL (cu plata serviciilor de întreținere).

Dincolo de toate acestea este clar că – indiferent dacă finanțarea surplusului de recoltă s-ar face prin mărirea subvențiilor sau se va încerca să fie făcută prin credite oferite la ordin guvernamental din partea unor bănci de stat – este vorba de o aceeași injecție suplimentară de bani pe piață care are un cert efect inflaționist. Chiar dacă în principiu posibil de absorbit ulterior.

Salvarea recoltei este însă o miză pentru care merită acceptată o inflație suplimentară de circa 8-10 puncte procentuale la nivel anual. Pentru o asemenea miză obiectivul privind inflația pe acest an s-ar conveni să fie renegociat cu FMI. Renegocierea ar putea s-o facă însă doar un guvern care și-a îndeplinit celelalte angajamente asumate în Acordul cu FMI. Ceea ce nu este cazul în ce privește guvernul Văcăroiu, care dimpotrivă se va agăța de obiectivul stabilit în legătură cu inflația pentru că acesta pare a fi singurul pe care va fi în măsură să-l realizeze. Este motivul pentru care guvernul a refuzat suplimentarea subvențiilor și vorbește, ca lupul moralist, de o preluare a recoltei doar prin folosirea instrumentelor și mecanismelor de piață. Cel mai probabil însă, în acest mod, nici surplusul de recoltă nu va fi preluat integral și nici inflația nu va fi pînă la urmă strict menținută în limitele preconizate.

GABRIEL ANDREESCU

Fundația Anastasia: un atac infam, prin România liberă

În numărul din 8 iulie al *României libere*, Fundația Anastasia și-a promovat pagina și imaginea cu unul dintre cele mai „murdare” montaje dintre cele cu care ne obișnuise. În apariția săptămânală (sâmbăta), oferită cu „generozitate” de *România liberă*, Fundația publică articolul unui anume dr. ER. Fields, după felul cu care scrie, psihopat. Originalul ar fi apărut în revista *Truth Tract*, nr. 6/1994. *Truth Tract* este prezentată de autorul șapoului drept o „prestigioasă revistă americană”.

De mai multe săptămâni încerc să dau de urma publicației specificate (de unde întirzierarea acestei reacții). Am vorbit cu mai mulți americani - nu auzise nici unul de ea - am încercat să o obțin de la ASCOR, prima care a utilizat textul lui dr. Fields. Nu am reușit. Ceea ce nu înseamnă că totul este doar invenție, că revista nu există. Cantitatea de maculatură tipărită în lume a atins proporții de neimaginat; dreptul și posibilitatea să se exprime au inclusiv psihopatii.

Textul pe care Fundația Anastasia l-a ales pentru a face publicitate valorilor sale este, repet, produsul unui psihopat. Pornirea sa viscerală împotriva homosexualilor la forma unui material pregătit cu minuțiozitate; agresivitatea lui are suficientă metodă pentru a regiza. Mai întâi, dr.

Fields crează o imagine terifiantă despre homosexualitate, descriind „sexul oral”, „sexul anal”, „sexul fecal”, „urine sex” etc., manipulând „amănunte” și cifre aberante. (Contactele sexuale cu străinii ar fi practicate de 41% din homosexuali. Este o astfel de cifră, practic, posibilă? Orice investigație trebuie să dea coordonatele sondajului; fără ele, datele se mișcă într-un dubios cadru atemporal și aspațial. Nu se poate verifica de unde și-a luat dr. Fields informațiile. Numai acest detaliu ar fi suficient pentru a caracteriza credibilitatea autorului.)

Apoi, slujitorul lui Hipocrat introduce ingredientele necesare pentru a stimula psihoza cititorilor. Scrie el: „Marea preferință pentru homosexuali de a ocupa posturi în alimentația publică sau asistența medicală ar trebui să fie un motiv de îngrijorare. Hepatitele, tuberculozele, paraziții intestinali și alte boli pot fi contactate de la persoane infectate care manipulează alimente sau au doar contact cu acestea!” În logica de așteptat a acestui text vindicativ, pericolul homosexualității ia dimensiuni maxime și istorice. „Cele mai celebre crime în masă, de dată recentă, au avut autori homosexuali.” Evident, afirmația este pur gratuită. Peste câteva zile se întâmplă ca *România liberă* să anunțe prinderea

unui „coleg” al lui dr. Fields, pentruuciderea a 18 homosexuali. Sint multe alte sentințe de acest gen. O să mai citez doar concluziile: „De-a lungul istoriei, constatăm că atunci când homosexualii au ieșit la lumină pentru a-și exhiba stilul de viață în fața oamenilor normali, societatea a intrat într-un declin rapid. Sentimentul patriotic ar trebui să condamne homosexualitatea cu pe o amenințare la adresa familiei și a națiunii înseși”. Concluzia concluziilor: „O societate sănătoasă ar trebui să o elimine (homosexualitatea) pentru totdeauna”. După cum știm, singura soluție posibilă într-un astfel de caz este suprimarea homosexualilor. A încercat-o și Hitler în anii '30 (cu succes relativ). Acesta este mesajul articolului asumat de Fundația Anastasia.

Nu o să discut aici problema libertăților omului, a drepturilor la intimitate și la viața privată care sînt valori cîștigate de societatea europeană și sînt protejate, nu mai puțin, de legea fundamentală a statului român. Împotriva acestora se ridică, iată, Fundația Anastasia. Nu este prima dată cînd Fundația publică, în numele valorilor ortodoxe, pagini obscurantiste și de o agresivitate insuportabilă. Despre caracterul teologic precar al materialelor prezentate sub egida amintită s-au exprimat chiar teologii (printre alții, părintele Iustin Marchiș). Dincolo de aspectul tehnic, se impune spiritul violent, intolerant, al paginilor propuse de Fundația Anastasia culmea, în numele valorilor creștine. Stilul acesta nu poate decît să producă mult rău Bisericii Ortodoxe, identificată pînă mai ieri cu o instituție care l-a servit pe Ceaușescu, iar astăzi, cu inițiative autoritare, intolerante, anti-europene.

Autorul șapoului cu care se deschide pagina a II-a din 8 iulie 1995 a *României libere* face acest comentariu, care mă are în vedere implicit: „sugerăm tuturor celor care, nefiind homosexuali și admit totuși acest lucru, să se psihanalizeze (nu zic să se spovedească) și să-și caute în adîncuri resortul vicin”. Raționamentul arată o comică neștiință. Resorturile vicioase din subconștient se exprimă mai ales prin furia cu care ele sînt negate.

MARȚI 1 AUG.

• Opoziția parlamentară discută „criza grîului”

PD și PL '93 au propus inițierea procedurii de convocare a unei sesiuni parlamentare extraordinare, pentru dezbaterea „crizei grîului”. Pe ordinea de zi a sesiunii ar urma să figureze desființarea Romcerei, prin transformarea sa în societăți comerciale și garantarea de către Guvern a creditelor pentru achiziționarea integrală a producției de grîu.

• Criza grîului în atenția Executivului

La sediul Guvernului a avut loc o întâlnire între reprezentanții Executivului, prefeți și președinții principalelor bănci comerciale cu capital de stat. Scopul întâlnirii prezidate de Florin Georgescu a fost identificarea de noi resurse financiare pentru achiziționarea recoltei de grîu și orz. După reuniune, Ministrul Finanțelor a declarat că Banca Națională va alimenta băncile comerciale cu o nouă tranșă de credite pentru achiziționarea unei cantități suplimentare de 1,5 milioane tone de grîu și orz. Aproximativ 2,5 milioane tone de grîu vor rămîne însă neachiziționate.

MIERCURI 2 AUG.

• CDR dă un ultimatum Guvernului
Comitetul Executiv al CDR a hotărît să dea un ultimatum Guvernului pentru rezolvarea problemei grîului. Dacă acesta nu va reuși soluționarea crizei, CDR va convoca sesiunea extraordinară și va iniția o mișcare de cenzură asupra politicii agrare a Executivului.

În ultimatum, CDR cere Guvernului stimularea achiziției de cereale de către firme particulare,

• Săptămîna politică •

acordarea de facilități fiscale, asigurarea spațiilor de însoțire și desființarea contingentelor de export.

• Vicepreședintele PUNR amenință Opoziția

Ioan Gavra a afirmat că motivele invocate de Opoziția pentru convocarea unei sesiuni extraordinare a Parlamentului sînt demagogice. El a negat că ar exista „o criză a grîului” și a amenințat că, în cazul convocării sesiunii, PUNR va cere o anchetă parlamentară pentru cercetarea importurilor de grîu în timpul guvernărilor Roman și Stolojan.

• MAE răspunde acuzațiilor din *New York Times*

MAE a respins acuzațiile apărute în cotidianul *New York Times* referitoare la încălcarea de către România a embargoului impus Serbiei. Acuzațiile au fost formulate de observatori ONU, care au făcut investigații la aeroportul internațional Timișoara și care susțin că, prin cursele aeriene către Belgrad, se desfășoară o operațiune masivă de export de cherosen, cu complicitatea autorităților române.

Mircea Geoană a mai spus că e-a interzis totuși alimentarea cu combustibil a avioanelor iugoslave care fac cursa Belgrad-Timișoara dacă nu transportă pasageri sau cînd capacitatea acestora nu este ocupată decît în proporție de 25%.

JOI 3 AUG.

• „CDR lasă Guvernul să doarmă liniștit”

Vicepreședintele PD, Adrian Severin, a declarat că refuzul CDR de a sprijini inițiativa de convocare a unei sesiuni extraordinare a Parlamentului pentru dezbaterea

„crizei grîului” dovedește o atitudine de protejare a Guvernului. Atitudine care, în opinia liderului PD, alimentează știrile potrivit cărora între PDSR și CDR a avut loc o înțelegere. „A amenința Guvernul cu o mișcare de cenzură înseamnă, de fapt, că CDR îl lasă să doarmă liniștit” a conchis Adrian Severin.

• UDMR nu va boicota deschiderea anului școlar

Reunit la Cluj, consiliul de criză al UDMR a decis că elevii și profesorii de etnie maghiară nu vor boicota deschiderea anului școlar la 15 septembrie. Acesta a stabilit orarul acțiunilor de protest ale UDMR în perioada 1-15 septembrie și a examinat posibilitatea înființării unui sistem alternativ de învățămînt superior. Pe data de 2 septembrie, la Odorheiu Secuiesc va avea loc un miting la care va participa întreaga conducere a UDMR.

VINERI 4 AUG.

• Executivul emite ordonanțe electorale

Guvernul a emis o ordonanță prin care se anulează impozitul pe cumulul de salarii (majorarea cu 30% a impozitului pe veniturile realizate în afara funcției de bază). Totodată, s-a hotărît creșterea salariului minim neimpozabil de la 24.000 lei la 75.000 lei. Printr-o altă Ordonanță, Guvernul a redus accizele la băuturi alcoolice și țigări.

• Nu există o înțelegere PDSR-CDR
Președintele CDR, Emil Constantinescu, a declarat că „în acest moment este exclusă orice colaborare cu PDSR, atît la guvernare cît și în ideea formării unei alte majorități parlamentare”.

Președintele CDR a respins de asemenea acuzațiile lui Adrian Severin privind o înțelegere „secretă” între PDSR și CDR.

LUNI 7 AUG.

• PRM mai obține un post în Guvern
Guvernul l-a numit pe Sever Meșca, membru PRM în funcția de secretar de stat la Ministerul Culturii. Meșca, fost prim-consilier la Ambasada României la Roma se va ocupa de Direcția pentru relații internaționale, Direcția minorității și Direcția instituțiilor de spectacol. PRM obține astfel al doilea post în Guvern, după numirea lui Toma Năstase la Ministerul Turismului.

• Noua metodologie pentru învățămîntul superior

Liviu Maior a aprobat instrucțiunile Ministerului Învățămîntului privind metodologia de susținere a examenului de admitere în învățămîntul superior pentru anul școlar 1995-1996. Astfel, candidații care au absolvit școli cu predare în limbile minorităților naționale vor putea susține examenul de admitere în limba maternă, deși Legea învățămîntului, recent promulgată prevede obligativitatea susținerii concursului în limba română.

• Comunicat MAE

„MAE român face un apel insistent către forțele implicate în conflictul din fosta Iugoslavie să înceteze imediat ostilitățile și cu sprijinul și participarea activă ale comunității internaționale să rein neîntrerupt dialogul pentru soluționarea politică a conflictului, pornind de la Planul de pace al Grupului de contact” se arată într-un comunicat al Ministerului Afacerilor Externe.

Rubrică realizată de
RALUCA STROE-BRUMARIU

EMIL HUREZEANU

Rusia în Balcani

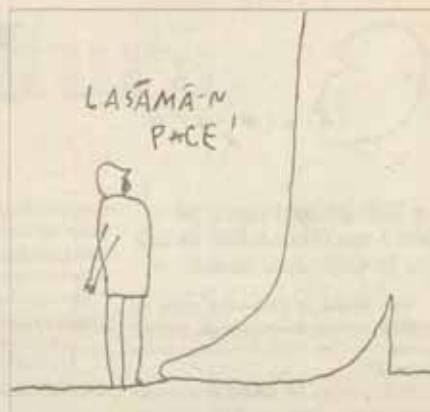
În materie de politică externă regională, două par să fie temele cele mai dezbătute în discursul public din România momentului: relațiile româno-ungare și războiul din Bosnia. Ambele sînt de maximă importanță pentru situația din Balcani și pentru România. E adevărat că relațiile cu Ungaria, din păcate, sînt dezbătute mai ales în registrul emoțional. Călmul și lucidității îi se preferă spaima și anatimizarea vecinului. Cunoscutul politolog și diplomat american George Kennan (cel care, la începutul anilor '50, ca fost ambasador al Statelor Unite la Moscova și apoi ca principal proiectant al politicii externe americane în Departamentul de Stat a lansat conceptul de „indiguno” a comunismului sovietic, scria într-o carte recentă că ceea ce deosebește naționalismul agresiv de patriotismul lucid sînt următoarele trăsături dinamice: dragostea față de propria țară să nu se transforme în aversiune necondiționată împotriva altei țări; grija față de interesele naționale să nu fie dirijată spre trecut, ci spre viitor; calitățile și defectele propriului popor să nu fie exhibate sau camufluate cu nervozitate sau patetism, ci discutate cu seninătate și, dacă se poate, chiar cu umor. Poate că aplicarea acestei rețete – e ușor să dai rețete, e adevărat – n-ar strica nici relațiilor româno-maghiare; nici românilor, nici ungarilor.

Tema războiului din Bosnia e tratată de preferință într-un registru pro-srb. Românii și srbii sînt vecini vechi și buni, nu și-au făcut rău niciodată. Srbii nu sînt singurii vinovați de nenorocirea care-i încearcă alături de alte popoare ale fostei Iugoslavii. O mai dreaptă cumpănă, la fel ca în relațiile României cu Ungaria, ne-ar face însă să ținem cont mai mult și de defectele proprii sau ale prietenilor, nu doar de virtuțile incontestabile.

Preocuparea excesivă, și cum spuneam, impregnată mai ales de emoții, cu accent, în detrimentul seriei, al întregului, îi împiedică pe observatorii din

țară să urmărească ceea ce pare, tot mai mult, un real pericol în curs de escaladare: prezența Rusiei în Balcani, ca forță expansionistă, e de rău augur pentru dezvoltarea democratică a statelor din regiune, fie ele România, Federația Iugoslavă, Ungaria sau Bulgaria. În definitiv, și pentru Ungaria și pentru România, viitoarele lor relații cu Rusia și poziția Rusiei, în ceea ce le privește, sînt mai importante decît relațiile româno-maghiare însele.

Un clișeu al național-populiștilor apropiați puterii de la București identifică un fel de complicitate germano-rusă, cînd e vorba de Balcani. Într-un interviu apărut anul trecut într-o revistă de politică de la München, secretarul de stat de la Ministerul Apărării, Ion Mircea Pașcu, își exprima, pe neputșă masă, opinia că între Germania și Rusia ar fi survenit, la începutul anilor '90, o înțelegere, desigur secretă, în urma căreia sud-estul european ar fi fost împărțit în zone de influență: ungurii și croații intrînd în tabăra germană, noi și bulgarii în cea rusă. Mania protocoalelor secrete și a conspirațiilor universale trădează, cînd este vorba de politicieni și diplomați, nu doar un pericolul amatorism dar și rea-credință. Preferințele d-lui Pașcu și ale colegilor domniei sale pentru Moscova n-au nevoie

Germania, și nu la București, sînt exprimate în ultimul timp tot mai mult și opinii privind pericolul implicării excesive a Rusiei în Balcani. La 7 iunie, ziaristul Christian Semler observa în *Tageszeitung* din Berlin, nu doar că Rusia este principalul susținător al srbilor în proiectul fundamentalist al Marii Serbii, dar și că Moscova are tot mai mult, după 1991, la București și Sofia, drept aliați naturali de nădejde alesele echipe național-populiste, convertite la o social-democrație de față. Între armatele și serviciile secrete ale acestor țări și Moscova – nota analistul german – există și în prezent aceleași conexiuni ca pe vremea comuniștilor. În România și în Bulgaria, ca să nu mai vorbim de Federația Iugoslavă, există deja un teren pregătit pentru politica balcanică hegemonică a Moscovei. Rusia și-a arogat și a obținut rolul poliștilor balcanici.

de justificări suplimentare; dinșii sînt pro-ruși nu pentru că i-ar fi respins germanii, desigur. Din păcate, astfel de halcyone par să fie luate în considerare și de comentatori mult mai serioși. Dl. Ilie Șerbănescu susținea deunăzi în 22 că între Germania și Ungaria ar exista un fel de alianță anti-românească. Sînt surprinzătoare astfel de afirmații și raționamente, nu doar pentru că s-ar baza doar pe șlerul investigativ, cam ridicol al unor oameni fără argumente, ci și pentru că politicienii germani sînt cei mai consecvenți din Occident în susținerea integrării euro-atlantice a României pe picior de egalitate cu celelalte țări din fostul bloc comunist. Tot în

militer românesc; ca urmare a apartenenței la C.A.D.A. și a refuzului de a comanda o subunitate destinată să intervină, „Ja novice”, împotriva participanților la mitingul Alianței Civice din 15 noiembrie 1990, la 17 noiembrie 1990 este trecut în rezervă cu gradul de căpitan.

În anii 1991 și 1992 face parte din structurile organizatorice ale Consiliului Național al Alianței Civice; la sfîrșitul anului 1992, la Congresul (al doilea) al Alianței Civice este ales vicepreședinte al A.C., funcție pe care o deține pînă la sfîrșitul lui 1993.

Începînd cu anul 1994 activează în cadrul Asociației pentru Apărarea Drepturilor Omului în România – Comitetul Helsinki, al cărei co-președinte devine la începutul lui 1995.

La 1 iulie 1995 a fost ales, pentru o perioadă de șase luni, președinte al Alianței Civice.

După 1989 a publicat în presă studii și eseuri vizînd, cu precădere, actualitatea politică și militară românească.

Germania, și nu la București, sînt exprimate în ultimul timp tot mai mult și opinii privind pericolul implicării excesive a Rusiei în Balcani. La 7 iunie, ziaristul Christian Semler observa în *Tageszeitung* din Berlin, nu doar că Rusia este principalul susținător al srbilor în proiectul fundamentalist al Marii Serbii, dar și că Moscova are tot mai mult, după 1991, la București și Sofia, drept aliați naturali de nădejde alesele echipe național-populiste, convertite la o social-democrație de față. Între armatele și serviciile secrete ale acestor țări și Moscova – nota analistul german – există și în prezent aceleași conexiuni ca pe vremea comuniștilor. În România și în Bulgaria, ca să nu mai vorbim de Federația Iugoslavă, există deja un teren pregătit pentru politica balcanică hegemonică a Moscovei, nota ziaristul german. La 27 iulie, în foarte influentul *Die Welt* de la Berlin, probabil cel mai prestigios politolog german, Hans Peter Schwarz, reținea analiza implicării, tot mai evidente a rușilor în Balcani, cu pericolele conexe împotriva unor state ca Ungaria, România și Bulgaria. Zilele din urmă ne-au adus, dacă mai era nevoie, probe convingătoare ale rolului Rusiei în escaladarea războiului din fosta Iugoslavie. Rusia a fost împinsă de comportamentul occidental, notează cu amarăciune Schwarz, în postura de susținător al agresiunii srbesti în Balcani, rolul ei în grupul internațional de contact dovedindu-se contra-productiv. „Impresia cea mai teribilă însă se creează la București, Sofia, Bratislava, Budapesta și în primul rînd la Zagreb” – scrie politologul german: „anume că democrațiile occidentale, privesc pînă de curînd cu atîta încredere în aceste țări, au mai vor sau nu mai pot să rezolve conflictele din Balcani fără implicarea rușilor”. Tot mai mult, Rusia și-a arogat și a obținut cu concursul activ al guvernanților de la Sofia sau București și cu cel omisiv al Occidentului, rolul poliștilor balcanici. O situație care trezește mai multă îngrijorare în Germania decît în România. Poate că ar fi trebuit să fie invers.

• prezența Rusiei în Balcani este de rău augur pentru dezvoltarea democratică a statelor din regiune
• există deja un teren pregătit pentru politica balcanică hegemonică a Moscovei • Rusia și-a arogat și a obținut rolul poliștilor balcanici •

Alianța Civică are un nou președinte: Valerian Stan

Născut la 4 mai 1955 în comuna Sascut, județul Bacău. În anul 1974 a absolvit cursurile liceului teoretic „George Bacovia” din Bacău.

Între anii 1974 și 1977, urmează cursurile Școlii militare de ofițeri activi „Nicolaie Bălcescu” din Sibiu, la absolvire fiind înaintat la gradul de locotenent și repartizat la o unitate militară din București;

pînă la Revoluție îndeplinește funcții de comandă și administrative în unități militare din garizoana București.

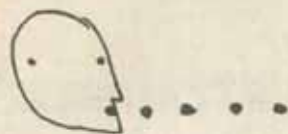
În anul 1987 obține diploma de licență în drept la Facultatea de drept din București.

În anul 1990 activează în Comitetul de Acțiune pentru Democratizarea Armatei (C.A.D.A.), propunînd soluții pentru modernizarea sistemului

100.2 FM

Radio 1

BUCUREȘTI

Nu accept confuzia

La Iași, primul lucru pe care l-am făcut a fost să mă duc la Călinescu acasă

V-ați născut în Basarabia, unde ați copilărit și v-ați făcut studiile preuniversitare. Cum priviți acum acea perioadă?

O privesc ca pe un fel de paradis pierdut, cu nostalgie. Deși m-am născut la numai la trei ani după unirea Basarabiei, nu am avut deloc conștiința că trăiam într-o situație mai mult sau mai puțin provizorie și mi se părea firesc că sîntem în România. N-aveam nici un fel de conștiință a problemelor care fără îndoială că existau și atunci. Rusia, deși aproape, ni se părea foarte departe, dincolo de orizont. Eu m-am născut în satul Mihăileni din județul Bălți, acolo am făcut și școala primară, unde am avut învățător un om cu totul excepțional, Roman Mîndicanu (care este tatăl lui Valentin Mîndicanu - mare luptător pentru limba românească în Basarabia).

Ce amintiri aveți din acea perioadă?

În copilărie mergeam cu vaca la păscut. Apoi am început școala. O școală excepțională - în general școala românească dintre cele două războaie era foarte bună. După foarte mulți ani, fiind profesor universitar în Germania, am constatat că la examenele de licență la literatura franceză eu aș fi putut răspunde la toate întrebările deja din liceu. Povesteam în alt interviu că de pe atunci mă gîndeam eu să ajung odată să-i învăț carte pe nemți și-mi scriam pe caiete „Istoria limbii și a poporului român” de Eugen Coșeriu, profesor la Universitatea din Heidelberg. (În cele din urmă am ajuns la Tübingen.) Nemții aveau pe atunci școala cea mai înaintată în științe filologice și în filozofie.

În vremea aceea, de mare prestigiu erau liceele militare și tata a vrut numaidecît să mă trimită la liceul militar. Din fericire, am fost respins la vizita medicală. Aceasta a fost steaua mea norocoasă. Așa m-am dus la liceul uman „Ion Creangă”, la Bălți.

Cînd ați început să scrieți?

Am început să scriu în clasa a cincea, aveam vreo 15-16 ani. Aveam o societate literară care se numea Bogdan Petriceicu Hasdeu și revista acestei societăți era „Crenguța”. În cele din urmă, am ajuns președintele acestei societăți și eu redactam și revista. Prin clasa a 7-a am început să iau contact și cu alte reviste din țară și deja din clasa a 8-a am trimis poezii și un studiu despre Bacovia la „Jurnalul literar”, la Călinescu.

Urma să-l cunoașteți pe Călinescu la facultate, la Iași.

Așa este. Nu numai la facultate, ci direct la el acasă. Cînd am mers să mă înscriu la Universitatea din Iași, primul lucru pe care l-am făcut a fost să mă duc la Călinescu, acasă la el -

pentru că avea redacția „Jurnalului literar” la el acasă. Și atunci am publicat în „Jurnalul literar” (între altele și poezii în limba latină) și Călinescu a scris despre mine în repetate rânduri.

În Italia i-am descoperit pe vecinii noștri

Cum ați obținut bursa în Italia?

În vremea aceea mergeam deseori la Institutul italian din Iași, unde era un profesor foarte bun, Giuseppe Petronio. Deși eu eram numai în anul întâi, el m-a recomandat și a insistat foarte mult să merg cu o bursă în Italia.

Care era atmosfera în Italia lui Mussolini?

Interviu cu lingvistul

Eugen Coșeriu (Universitatea din Tübingen),

realizat de Cezar Paul-Bădescu

Să știți că e greșit să pui un semn de egalitate între o dictatură fascistă ca a lui Mussolini și cea comunistă. Dictatura comunistă îți pătrunde pînă în adîncul sufletului. În Universitatea italiană nu se simțea deloc nici o dictatură. Universitatea la care eram eu și-a menținut autonomia în toate sensurile. De exemplu, toată lumea știa că rectorul Universității din Padova, Concetto Marchesi - un mare latinist - era comunist. Nici în cel mai blind regim comunist nu s-ar putea întimpla ca cineva care este anticomunist să fie rectorul unei universități.

Politica ne era ceva cu totul exterior și, în domeniul culturii, Italia acelei perioade a reprezentat pentru mine o deschidere extraordinară. Un lucru foarte important pentru mine, ca român, a fost că în Italia i-am descoperit pe vecinii noștri. Eu plecasem din țară cu ideea că România este buricul pămîntului - sau cel puțin țara cea mai occidentală din Balcani - și că vecinii noștri sînt cu totul lipsiți de cultură. La Roma am descoperit că ungrii au o cultură foarte solidă și foarte importantă, sîrbii la fel, că partea croată, legată puternic de cultura italiană și occidentală, este cu mult înaintea noastră ș.a.m.d. În vremea aceea, interesîndu-mă foarte mult de vecinii noștri, am tradus o antologie a poeziei croate moderne (pe care am predat-o la Zagreb, în 1942 - nu știu ce s-a mai întimplat cu ea, dacă a fost publicată sau nu) și o antologie de povestiri bulgare, pe care o am încă în manuscris. Bineînțeles, am încercat să răspundesc și cultura românească, așa că am tradus diferiți scriitori români (Sadoveanu, Blaga, Ciprian, Barbu).

Apoi mi-am luat primul doctorat

la Roma, în filologie, cu un profesor excepțional, Giovanni Maver. După aceea, m-am mutat la Padova și în cele din urmă la Milano, ca să-mi iau al doilea doctorat, în filozofie. Teza a avut ca subiect estetica românească și a fost coordonată de Antonio Bamfi.

Ca să vedeți că politica nu avea nimic de-a face cu cultura în Italia acelor vremuri - mult mai tîrziu am dedicat o carte a mea (Lección de lingvistica generală) celor trei maeștri italieni, și anume lui Antonino Pagliaro, lui Antonio Bamfi și lui Giovanni Maver. În privința orientării politice, Antonino Pagliaro era fascist, Giovanni Maver era într-un partid de centru-stînga, iar Antonio Bamfi era comunist. Eu i-am unit pe toți trei într-o singură dedicație.

Aceasta înseamnă că nu v-a interesat niciodată politica?

Ba m-a interesat, însă nu politica minoră și mai ales nu accept confuzia între politică și cultură.

Apoi, după un anumit timp mi s-a terminat bursa și atunci a trebuit să muncesc (în România nu mă mai puteam întoarce, fiindcă între timp fusese ocupată de ruși). Am făcut traduceri, am dat lecții particulare și în cele din urmă am găsit să lucrez la un ziar. Acesta se numea „Corriere Lombardo”. Pe atunci era chestiunea Triestului și, înainte de a lucra la ziar, m-am angajat la o secție de propagandă a americanilor, unde ascultam ce se spunea în transmisiunile de radio din Iugoslavia (pentru că eu știam și limbile slave). Apoi aliații au înființat ziarul „Corriere Lombardo”, unde m-am angajat și unde m-am ocupat mai întâi de știrile externe, apoi și de cele interne. În cele

din urmă am făcut și critică de artă și astfel m-am împrietenit cu foarte mulți pictori și sculptori italieni (de aceea am și multe desene și tablouri). Tot atunci am publicat o serie de povestiri pe care, mai tîrziu, le-am strîns într-o carte intitulată Anotimpul ploilor.

Eu nu fac parte din lingvistica românească

Viața în Italia era foarte grea, eu mă căsătorisem, aveam și un copil. Cu toate că eram la ziar, aveam și un lectorat de limba română la Universitate, participam și la realizarea unei enciclopedii (Enciclopedia Hoepli), cîștigam foarte puțin. Mă gîndeam să mă duc să muncesc în Africa de Sud sau în Afganistan, în Kabul. În cele din urmă, am avut noroc și, ca ziarist, l-am cunoscut pe consulul Uruguayului la Milano. El mi-a propus să vin la el, la recent înființata Universitate din Montevideo. M-am dus în Uruguay și acesta a fost norocul meu, pentru că Uruguayul este o țară foarte liniștită și foarte înaintată și din punct de vedere cultural. Acolo am pus bazele unui Institut de lingvistică. Cînd am ajuns eu acolo, nu se primea nici o revistă de specialitate, cînd am plecat se primeau deja 72 de reviste din toată lumea și Montevideo devenise un centru cunoscut în lingvistică. Acolo am stat din 1951 pînă în 1963. Am produs la Universitate mai multe cursuri: făceam toate materiile lingvistice, filozofia limbajului, latină, estetică ș.a.. Din cînd în cînd, se mai naștea cite un copil și eram nevoit să mai iau încă un curs. Oricum, eu am fost foarte mulțumit în Uruguay. Am putut să-mi fac un centru de studii și apoi a început să se vorbească și în Europa despre Școala de lingvistică de la Montevideo. Apoi au început să apară recenzii și în America. În 1962, o carte a mea (Sincronia, diacronia și istoria) a fost tradusă și în rusește și astfel au putut și românii să mă citeze.

EDITURA NEMIRA

Rommel și Patton de Richard Rohmer

(Colecția Comando, 352 pagini, 6.000 lei)

La mijlocul lunii august 1944, Rohmer a asistat la una dintre cele mai neașteptate lovituri ale războiului: impetuosul general Patton a reușit o magistrală acțiune de învăluire și trupele germane au fost prinse în capcană. O capcană aparent fatală. Dar cleștele s-a închis încet, mult prea încet, și diviziile germane au avut răgazul să iasă din încercuire.

Dacă a fost o greșală din partea Aliatilor, cum a fost posibil?

Cei doi iluștri generali, poate cele mai proeminente figuri de ofițeri superiori din taberele adverse, au jucat roluri principale

în acest episod spectacular, care, în ciuda aparențelor, trebuia să aibă implicații politico-militare majore. Richard Rohmer nu este la prima lui carte. Dar, fie că scrie istorie militară, fie că scrie romane (cum e cel de față), grija lui pentru documentarea de arhivă este extremă.

Cartea are o scurtă prefață scrisă de Majestatea Sa Regele Mihai, care l-a cunoscut personal pe generalul Rohmer.

Director general: VALENTIN NICOLAU; Director editorial: VLAD T. POPESCU; Redactor-șef: EMIL BĂRBULESCU; C.P. 26-39 București; fax: 781.72.51; tel.: 965.87.95

Între politică și cultură...

Care sînt raporturile pe care le întrețineți cu colegii români de breaslă?

Raporturi de colegialitate și de schimb de publicații. De altfel, eu nu fac parte din lingvistica românească, fiindcă ea s-a dezvoltat altfel.

Nu aveți deloc discipoli în România?

Toți discipolii mei sînt în străinătate și aceasta datorită barierei politice care a existat pînă nu demult între România și Occident. Românii au început să audă de mine cînd eram deja la Tübingen. În prezent am discipoli în Tübingen, în America Latină, chiar și în unele țări din Africa (în Congo) sau în Japonia. (În Japonia am pătruns foarte repede; japoanezii au tradus șapte volume din opera mea.)

Rămăseserăm la Montevideo...

Da. Deși situația era foarte bună, după cum vă spuneam, eu consideram șederea mea acolo drept un provizorat. De exemplu, cu toate că am stat 12 ani în Montevideo, nici măcar nu mi-am despachetat toate tablourile. În jurul anului 1961, am venit de cîteva ori la Bonn și la Frankfurt, ca profesor vizitant. La sfîrșitul anului 1962, am primit simultan invitație din partea a trei universități germane (Bonn, Frankfurt și Tübingen), din partea unei universități din Olanda și din partea uneia din SUA (Seattle). Am ales Universitatea din Tübingen și m-am stabilit, de atunci, acolo. Mica Școală de lingvistică de la Montevideo a devenit mult mai importantă Școală de la Tübingen.

Trebuie să se înțeleagă și în România că această cultură franceză este importantă, însă nu este singura

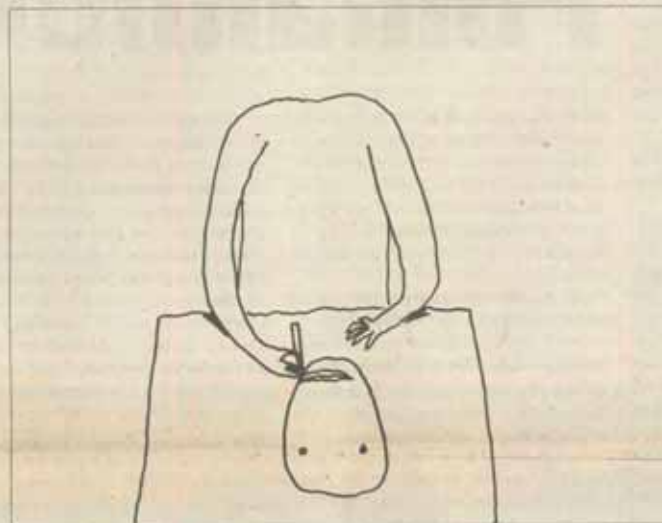
Școala de lingvistică românească este puternic marcată de structuralism. Vedeți vreo legătură între stingismul majorității structuraliștilor occidentali și faptul că numai această teorie a pătruns în România comunistă?

Nu. Structuralismul a pătruns în România numai pînă la un anumit

punct, și nu în sensul cel mai serios și mai funcțional. Apoi, acceptarea lui se datorează faptului că structuralismul era mai neutru și mai asept. El nu implica o adeziune sau o neadeziune politică și evita ideologizarea, afirmînd că se ocupă în exclusivitate de structuri.

Aceasta strict în lingvistică. Dar structuralismul s-a manifestat și în alte domenii ale științelor umane și nu puțin au fost cazurile cînd s-a definit foarte

Bulgaria, n-ar mai fi fost cunoscut deloc și nici nu i-ar mai fi entuziasmat așa pe români. De altfel, cei de la gruparea „Tel Quel” aveau un stingism destul de deviant. Acum, în momentul în care am scăpat de dogmă, marxismul poate deveni un obiect de studiu și anumite idei pot fi discutate, fără teama că, dacă nu acceptăm anumite chestiuni marxiste, ești fascist. Apoi, cu privire la cultura franceză, trebuie să se înțeleagă și în

clar din punct de vedere ideologic. În Franța, de exemplu, gruparea „Tel Quel” era în mod declarat de stingă.

În România s-a exagerat puțin acest tip de structuralism, care nu este structuralismul lingvistic. Prin urmare, a fost exagerată și importanța anumitor persoane care propagau în Vest un astfel de discurs. De exemplu, în cazul doamnei Kristeva. În realitate, statura din perspectivă universală a doamnei Kristeva este extrem de modestă, ea e o doamnă destul de naivă și fără o bază filozofică prea solidă. Ceva mai sus decît ea poate fi considerat Zvetan Todorov. Însă și el, dacă nu ar fi scris în Franța și în limba franceză, ci în

România că această cultură este importantă, însă nu este singura și că în anumite domenii – de exemplu în domeniul esteticii, de care vorbim – alte țări sînt cu mult mai înaintate. Eu, exagerînd puțin, spun că în Europa avem doar două țări cu un adevărat spirit critic, și anume Anglia și Italia. Franța a fost totdeauna o țară în care critica și spiritul critic au trăit greu. Deci, cu tot respectul pentru o cultură majoră cum este cultura franceză, trebuie să ne amintim mereu că ea nu este unică și că e foarte important să cunoști și cultura engleză, și cultura germană și cultura italiană, cel puțin.

În Basarabia lucrurile vor intra sigur în normalitate, fiindcă s-a deșteptat tineretul

Sînteți interesat de actualele probleme ale Basarabiei?

Basarabia pe mine mă doare în mod constant. Cînd s-a declarat independența – asta a fost într-o miercuri – eu m-am dus imediat la Consatul sovietic, la München, am luat viza și simbătă am sosit la Chișinău.

Eu pot ajuta Basarabia prin specialitatea mea – mai ales în ceea ce privește limba și cultura românească din Basarabia. Am participat foarte intens la apărarea limbii, mi-a apărut și acolo și în România lucrarea despre așa-zisa limbă moldovenească și acum am avut satisfacția să văd că dl. Snegur a luat-o în considerație. Dl. Snegur a spus: „marele nostru lingvist a arătat că limba noastră este limbă română și nu moldovenească”. Eu cred că, pînă la sfîrșit, orice ar vrea politicienii de acolo – și mai ales politicienii mai mult sau mai puțin provizorii – lucrurile vor intra în normalitate, fiindcă în Basarabia s-a deșteptat tineretul. I-ați văzut pe tinerii de la „Contrafort”, care nu numai că au învățat să se identifice din nou cu limba română, ci de multe ori sînt cu mult mai înaintați decît mulți din România. Deci aceste aspecte mă bucură foarte mult și eu cred că dacă putem avea o speranță că totuși neamul românesc din Basarabia nu este pierdut e fiindcă acum tinerii nu mai acceptă minciuna.

Cu ce prilej vă aflați acum în România?

Am venit cu prilejul cursurilor de vară de la Constanța, de la Universitatea Ovidiu, în cadrul cărora s-a organizat colocolul „Dan Barbilian – Ion Barbu”. În tinerete, unul dintre primele mele articole teoretice – în care se găsește deja concepția mea despre limbaj și despre limbă – a fost totemul un articol scris în limba italiană intitulat „Lingua de Ion Barbu”, și deci mă consider, dacă nu un specialist, cel puțin un barbilian cu anumite drepturi.

EDITURA HUMANITAS

Ștefan Aug. Doinaș
Doinaș
Aventurile lui
Proteu

Grație acestor măști care reprezintă – paradoxal – principiul însuși al lirismului, eul profund și creator al poetului devine multiform, ni se prezintă ca indice al unei unități în pluralitate.

Măștile adevărului poetic

Mihai Șora
Despre dialogul interior

Mihai Șora oferă o reformulare modernă și complexă a cîtorva teme centrale ale „școlii românești de filozofie” și le dezvoltă în cîteva direcții originale, în special prin aducerea lor în consonanță cu raționalismul occidental, prin opțiunea pentru deschidere politică și pluralism și prin debarasarea de unele dintre atitudinile nostalgice ale predacesorilor lui

Virgil Nemoianu

Mihai Șora

Despre
dialogul interior

PRECIZARE

Grupajul dedicat ambasadorului Mihai Boteș și publicat în numărul trecut al revistei noastre a fost realizat de Ioana Ieronim, atașat cultural al Ambasadei României din SUA.

ERATĂ

La articolul dlui Pavel Câmpeanu „Enigmele KGB-ului...” din numărul trecut al revistei, ultimele rânduri sînt: „... pentru restaurarea unui ceaușism din care nu ar lipsi decît ceaușeștii” și nu cum, eronat, au apărut.

Andrei Cornea (Revista „22”)

Focuri încrucișate

Livia Pop: Chiar astăzi, 31 iulie 1995, apare în suplimentul cultural al Cotidianului al doilea articol care se referă critic la H.-R. Patapievici, mai precis la cartea sa „Cerule văzute prin lentilă”, apărută la editura Nemira, articol semnat de Mioara Caragea, după ce, în numărul trecut al aceluiași supliment, apăruse un articol, de asemenea foarte critic, al lui Dan Stanca. Cum vi s-au părut cele două articole?

H.-R. Patapievici: Inegale în toate privințele și mai ales ca întemeiere culturală. Dan Stanca este un guénonist, adept al credinței că există o tradiție imemorială care se transmite pe căi esoterice și că ființa spirituală a omului se diminuează tot mai mult către încheierea ciclului istoric; din această perspectivă, el îmi face o critică dramatică pornind de la adesiunea mea integrală la modernitate, la elogiul pe care l-am făcut capitalismului ca unică soluție salvatoare pentru noi, românii, și de la credința mea că numai un liberalism lipsit de prejudecăți poate crea pentru fiecare dintre noi poziții decente de afirmare socială. Din punctul său de vedere, eu sunt reprezentantul „Mării Prostituate”, ceea ce e hilar.

Critica d-nei Caragea vine de pe cu totul alte poziții. Argumentele sale se rezumă la trei: mai întâi, ea îmi reproșează atașamentul meu declarat față de principiul elitei, în care am văzut realizarea pentru fiecare om a propriei excelențe și respingerea consecventă a mitocăniei. Ea crede că, astfel, eu aș favoriza un regim meritocratic bazat pe dreptul elitelor de a mîna cu bicul mitocăniei. Eu nu am afirmat niciodată așa ceva. Pentru mine categoriile „mitocan”, „elită” sînt de natură morală. A doua întîmpinare este mai complexă: mi se reproșează că folosesc cuvîntul „popor” în accepții diferite fără să avertizez, mai întîi într-o accepție „realistă”, ca și cînd în spatele noțiunii s-ar afla o esență, și apoi într-un sens „nominalist”, așa cum eu însumi am susținut că este decent și normal să se facă în viața politică, pentru a nu cădea în abuzurile stridente ale marilor noștri „naționaliști”. Chestiunea este complexă, ține de faimoasa „ceartă a universalilor” și n-am să intru în amănunte. A treia întîmpinare este că eu aș practica un discurs de tip „istoriosofic”, adică o combinație între istorie, filosofie, teosofie, hermeneutică ș.a.m.d. Eu nu cred că practic un ast-

Noroc și nenoroc în istoria românilor

31 iulie 1995

Moderatori:

ANDREI CORNEA și LIVIA POP

Invitat:

H.-R. PATAPIEVICI

Livia Pop (TELE 7abc)

fel de discurs, interesele mele culturale fiind în altă parte. E picant, pe de altă parte, că Dan Stanca, adept decal al discursului istoriosofic, propriu unui Homiakov și Soloviev, îmi reproșează că nu sînt istoriosof, în timp ce Mioara Caragea, dimpotrivă, susține că aș fi.

L. P.: Dar care este de fapt sensul demersului public pe care îl practicați?

H.-R. P.: Unul dintre maeștrii adolescenței mele, Henry de Montherlant, relatează că, puțin înainte de a muri, mama sa i-a lăsat o scrisoare cu următorul mesaj: „Dumnezeu, în care nu crezi, te-a înzestrat cu un talent ieșit din comun. Ai grijă să nu rătăcești oamenii cu acest talent”. De vreme ce am acceptat să exprim poziții publice care nu interesează doar persoana mea, mi-am asumat toată responsabilitatea pentru soluțiile pe care le propun. Pe de altă parte, așa cum se vede și din eseul incriminat de Mioara Caragea, problematica specificului național vine la mine dintr-o mare iubire înșelată și dintr-o îndrăgire severă referitoare la modul în care noi, ca comunitate, ne-am comportat după 1989.

„Critica radicală”

Andrei Cornea: Înainte de a intra în subiect, să mi se permită să spun două vorbe despre ceea ce cred că începe

să fie rolul lui H.-R. Patapievici. Eu văd în el un mod de a reprezenta o direcție, încă foarte minoritară, de la care însă aștept mult, și pe care aș numi-o „critica radicală”. Trei sînt punctele pe care această critică le exprimă deocamdată, alții în scrierile lui Horia Patapievici, cît și ale altora, și așa cita recenta carte a Alinei Mungiu, „România după 1989”: a) E vorba despre o critică a fundamentelor societății românești moderne, altfel zis, a felului în care modernitatea românească s-a constituit și nu doar o critică a regimului Iliescu, a tranziției sau a comunismului. b) Ea vine de pe pozițiile unui liberalism democratic și nu de pe cele ale dreptei naționaliste, așa cum proceda o altă critică, foarte cunoscută, cea a anilor '30, reprezentată de M. Eliade, E. Cioran, C. Noica și, desigur, Nae Ionescu. c) În sfîrșit, se schitează deja o critică mai generală a relativismului și deconstructivismului postmodern. Tocmai existența acestei „critici radicale” poate explica motivul iritării onora, veniți de pe poziții foarte diferite (cum este cazul celor doi autori din Cotidianul, amintiți mai sus).

Voi repune acum întrebarea, pusă de H.-R.P. Într-un eseu din „22”, nr. 29/1995: dacă din secolul XIX și pînă după Primul Război Mondial, se părea că România avusese noroc, fiind într-un continuu progres și reali-

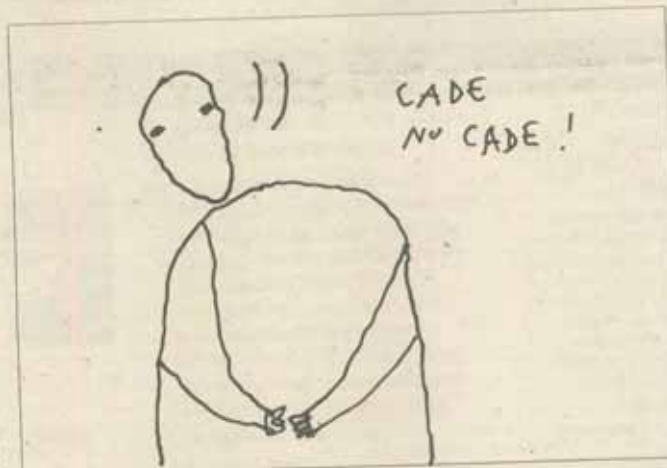
zîndu-și toate obiectivele naționale, cum se face că la un moment dat „Dumnezeu și-a întors fața de la noi”, cum spune Patapievici, cum se face că am început să fim, parcă, urmăriți de ghinion? Este vorba despre noroc și nenoroc, sau despre o alegere greșită?

Sfidarea votului universal

H.-R. P.: Este vorba despre toate în un loc. Fizicianul ce sînt poate să evoc, ca o analogie, fenomenul creșterii cristalelor din topitură. Pentru a crește un cristal din topitură, trebuie respectate, desigur, anumite condiții obiective. Apare însă și un fenomen aparent irațional: uneori, în aceleași condiții, greu de spus de ce, creșterea cristalului eșua indiferent ce aș fi făcut, alături că reușea atît de bine, încît, în anumite limite, puteam face orice prostie. La fel s-a întîmplat și cu noi. Aproape oricite prostii am făcut pînă, să zicem, în 1930, bilanțul a fost pozitiv. Și prostii punctuale s-au făcut destule, de către clasa politică a României clasice, pe care eu, la modul global, am lăudat-o de cite ori am avut ocazia.

A. C.: Bilanțul a fost pozitiv cam pînă la marea criză economică, ori la moartea lui Ionel Brătianu și a Regelui Ferdinand. Apoi lucrurile au început să meargă rău. În ce a constat eroarea?

H.-R. P.: Noi nu am putut să facem față, în cele două decenii care au urmat Primului Război Mondial, consecințelor votului universal. Un alt tip de opțiune politică a ieșit atunci la iveală, așa cum deja Alexandru George a arătat-o, în esență: există de acum oameni cu drept de vot, dar care nu mai au instinctele vechiului electorat censitar. Oamenii consultați la decizie, fuseseră, în vechea Românie de dinaintea Primului Război Mondial, o pătură cultivată, aveau o omogenitate de reacție pe care s-a bazat buna funcționare a regimului liberal. Or, liberalismul cunoaște o gravă criză în România de îndată ce „masele”, în sensul lui Ortega y Gasset, acced la istorie, fiindcă aceste mase doresc distincție, colectivism și personalități carismatice. Averescu, care îi împușcase pe țărani în 1907, este plebisc-

tat mai târziu de aceeași țărani, lipsiți prin definiție de memoria istorică, deoarece era o personalitate carismatică desprinsă din război. Partidul Liberal era un partid de elite. PNT, care se formează în 1926 din fuziunea dintre Partidul Țărănesc din Regat, de orientare de stînga, și Partidul Național Român din Ardeal, de orientare conservator-liberală, este primul partid de mase de la noi. Este un partid pe care Ferdinand nu voia să-l aducă la putere în 1927, deoarece credea că are o poziție „bolșevizantă”. Deci, ca să răspund la întrebare: 1) sistemul politic românesc nu a făcut față apariției maselor în istorie; 2) au apărut partidele de mase, cu un tip de mesaj politic complet diferit de cel tradițional, liberal. Nae Ionescu era inițial un țărănist care aștepta de la Maniu o conducere forte, care să instaureze statul țăranesc în plin secol XX, în care credeau, bovaric, mai toți oameni inteligenți.

Statul țăranesc – o absurditate

A. C.: Dar nu avea Nae Ionescu dreptate să ceară statul țăranesc, de vreme ce tu însuși recunoști că masele nu se puteau asimila unui model liberal occidental? Ce era de făcut, de vreme ce amînarea votului universal era cu neputință?

H.-R. P.: Era de făcut o lungă și pacifică omogenizare a societății românești. Mihail Kogălniceanu spusese: „sarcina noastră este transformarea poporului de țărani într-un popor de cetățeni”. Ar fi fost posibil, dacă am fi avut pace, și nu ar fi existat tulburările legionare și extremiste și dacă nu ar fi avut trecere acele pretenții nebunești, anume, că poți să regresezi în istorie la epoci trecute sau că poți trăi în Europa fără să ai un sistem capitalist care să-ți asigure existența statală. Apoi a mai apărut, în deceniul trei, nebunia totalitară, adică ideea că integrînd total toate sectoarele vieții, se obține ceva pozitiv sub o comandă unică. Fără aceste lucruri am fi avut o evoluție pacifică, în cursul căreia țărani s-ar fi îmbogățit și treptat ar fi fost asimilați, ca cetățeni, în structurile statului modern. Am fi avut astfel o societate civilă.

Capitalism și ortodoxie

Telefon: Mă numesc Dănilă Prepeleac și am trei întrebări pentru dl Patapievici: dacă liberalismul poate fi făcut sub o domnie bolșevică cu față umană și rege kagheebist; dacă a aflat creierul care a îndrumat cadrele care l-au urmărit; și ce pericol reprezintă domnia sa pentru președintele Iliescu și camarila.

H.-R. P.: Trebuie întrebată camarila asupra pericolului pe care îl reprezintă. N-am identificat nici un „creier”, dar potrivit aprecierilor lui Cornel Ivanciuc, căpitanul Soare există într-adevăr și ar lucra într-o diviziune a SRI numită „apărarea Constituției”. Rămînem, ca întotdeauna după 1989, în domeniul zvonurilor, coniecturilor și supozițiilor. Declarațiile oficiale par a fi în mod intenționat concepute ca dezinformări și intoxicații ale opi-

niei publice. În afîrșit, eu cred că liberalismul este o soluție pentru noi, dar nu a cel liberalism care din păcate a fost folosit ca o sperietoare la noi – așa numitul liberalism „sălbatic”, în care oamenii își fură unul altuia și cămașa pentru a se îmbogăți. Nu este neapărat o imagine comunistă; ea s-a născut în secolul XIX; oameni altnmîteri bine intenționați au comis atunci un fals istoric de proporții, cum istoricii economiei au și demonstrat încă de demult. Desigur că nu poți face liberalism într-un regim „bolșevic cu față umană”, ci doar într-o societate laică de tip modern care acceptă cîteva afirmații de mare modestie, cum ar fi aceea că cel din fața noastră are drep-

mai deștepti, cei mai curați, cei mai onești, cei mai nemeipomeniți. Această țară nu are și proști, și timpți, și idiști, și incuști?

H.-R. P.: Răspunsul meu la întrebarea ta, Andrei Cornea, este categoric da. Se poate liberalism într-o țară ortodoxă, așa cum se poate într-una budistă, gîntoistă, hiduistă etc. Se poate, nu construi capitalismul – n-ai folosi acest termen; numai o societate totalitară „se construiește”, dar capitalismul poate fi făcut să trăiască în orice societate. Eu fac distincția epistemologică între contextul descoperirii și contextul justificării. Max Weber susține că minoritarii protestantismlui, puritanii, au avut un ethos favorabil apariției capitalismului. Important de reținut: apariției capitalismului. Deci teza lui Max Weber se referă exclusiv la contextul decoperirii. Altfel spus, ca să se nască în secolul XVII fizica modernă a fost nevoie de tradiția hermetică a Renașterii, de neoplatonismul de la Cambridge, și așa mai departe, de multe alte ingrediente. Toate aceste imponderabile au existat împreună o singură dată – atunci cînd mari spirite precum Galilei și Newton au creat fizica modernă. Dar astăzi, ca să facă cineva fizică, nu are nevoie să știe nici de hermetismul Renașterii, nici de neoplatonismul de la Cambridge. Toate acestea sînt inutile deoarece fizica a dezvoltat o logică proprie și funcționează ca o formă universală. Capita-

Foto Cosmin Bumbut

lismul, odată inventat, cum spune Weber, în anumite condiții speciale, a devenit o structură universală. Contextul descoperirii sale – protestant, puritan – diferă de contextul justificării care este logica internă a funcționării capitalismului. Deci poți avea capitalism indiferent de tradiția culturală, spirituală, religioasă a populației care se decide să-l practice în mod serios.

A. C.: Vreau să te întreb dacă crezi că se poate construi capitalismul și, în general, o societate de tip occidental, într-o lume ortodoxă, dominată de o mentalitate ortodoxă. Pun această întrebare, ce se aude uneori, deoarece în cartea ta, „Cerul văzut prin lentilă”, te referi la teoria lui Max Weber, care asociază emergența capitalismului de protestantism, sau de anumite secte calvine și puritane.

L. P.: V-aș ruga să răspundeți și la întrebarea unui ascultător.

Telefon: Acest popor a fost educat ani de zile să creadă că noi sîntem cei

muritor și din aceste date comune oricărui om de pe planetă poate fi dedus ce ne trebuie pentru a trăi decent. Cum spuneți, românii sînt de toate felurile: și imbecili, și oameni de treabă, și inteligenți, neexistînd pentru ei nici o regulă de excepție.

Telefon: Am citit de curînd cartea lui Drăghicescu despre psihologia poporului român. Nu ar fi bine să conștientizăm atît defectele cit și calitățile noastre? Deoarece cred că tocmai de conștientizarea defectelor, și nu de noroc și de nenoroc, ar depinde remediarea lor.

H.-R. P.: Mă bucur că ați citit cartea lui Drăghicescu, care este o bijuterie. Ea a fost puternic atacată la prima apariție și a fost boicotată tot tim-

Nu există o esență a „romănității“

H.-R. P.: Această etică a fost formată atunci în secolele XVI și XVII de către etica protestantă. Dar astăzi este suficient ca omul care posedă o proprietate sau bani să înțeleagă că păstrarea sau sporirea proprietății se face acum altfel decît în sclavagism sau în feudalism, adică prin exproprierea cuiva și depozitarea averii sub formă de aur și de diamante. El trebuie să plaseze banii în spațiul dintre competitori numit piața liberă. Or, etica lui se formează în contact cu piața liberă. El poate fi oricum: crapulos, rău-voitor, zgîrcit etc. dar el intră, fie și împotriva voinței lui, într-un sistem de socializare a capitalului, pentru că averea lui nu poate spori decît prin funcționarea ei la nivelul pieței libere. Sistemul de piață liberă creează o etică, în care notele unui anumit ethos, inițial protestant, să se regăsească.

Răspund acum întrebării telespectatoarei: Noi am fost, într-adevăr, învățați cu ceea ce eu am numit „Vulgata bunului român”. Românii sînt oameni și noi nu trebuie să încercăm să definim o prezumtivă „romănităte”, ca o esență pe care să ne străduim să o regăsim la nivelul datelor noastre genetice, sau, cu o formulă mai șocantă, la nivelul unor spermatozoizi ștampilați. Sîntem ființe individuale și personale, dotate cu un suflet ne-

(Continuare în pagina 10)

(Urmare din pagina 9)

pul de *establishment*-ul nostru cultural și ideologic, fiind declarată o carte antipatriotică și injurioasă. Pe de altă parte, eu v-aș sugera o altă cale de atac: eu cred că simpla contemplare, în noi înșine, a defectelor și a calităților noastre, considerate ca fiind trăsături eterne și care ne acompaniază în istorie de când ne-am întemeiat și până vom înceta să mai existăm e o cale oarecum greșită și dăunătoare. Gîndiți-vă că atunci cînd vroți să vă cunoașteți pe dvs. nu luați calea contemplării buricului, adică nu vă lansați într-o ipașiune pură, ci încercați să acționați. La fel se întîmplă lucrurile și cu trăsăturile noastre naționale. Cum sîntem, ca ființe individuale, este un dat. Dar trebuie să acționăm. De aici rezultă întotdeauna o formulă a definiției proprii, care este foarte operantă. De exemplu: dacă ești scriitor trebuie să scrii cărți, dacă ești politician trebuie să faci politică de partid. Politicienii români trebuie să acționeze nu potrivit unui naționalism de operetă, care să extragă ideea de patriotism dintr-o definiție, de pildă: nu e patriot cine nu îl sărbătorește în fiecare an pe Avram Iancu. Sau cine contestă că Ștefan cel Mare a fost un sfînt, acela merită să fie dat afară din țară. Eu consider că aceste definiții sînt idioate, contraproductive și că nu acesta este patriotismul. Patriotism ar fi, de exemplu, să fi gerat mult mai bine situația relațiilor noastre cu Ungaria ca să nu ne găsim astăzi într-o fundătură foarte păguboasă pentru noi. Deci, obiectiv vorbind, politicienii noștri au acționat antipatriotic, și anume pentru că au fost slabi, incompetenți, deși au uzat copios de un limbaj naționalist.

Trebuia să spunem nu

Oricum, în privința norocului și a nenorocului, eu nu spun că există o fatalitate potrivit căreia noi am intrat odată în nenorocul cel grozav, fiindcă așa a decretat Dumnezeu. Expresia mea din articol „Dumnezeu și-a întors fața de la români” este o metaforă, fără valoare ontologică. Eu cred că noi ne-am pierdut prin fape sau prin absența anumitor fape. Anume, aș putea să revin la alterarea climatului nostru politic de dinainte de război. Discursul isteric naționalist, caracteristic legionarilor, a contribuit dramatic, după opinia mea, la incapacitatea țării, în 1940, cînd acest tip de discurs și-a atins apogeul, de a avea un răspuns adecvat la situația de atunci. Am recitat materialele referitoare în discuțiile din Consiliul de Coroană din 27 iunie 1940. A fost 11 la 10 în favoarea acceptării ultimatumului sovietic. Iar după cîteva ore, s-a mai ținut un Consiliu, în care au fost doar cîteva voci, între care Iorga, Iamandi, Petre Andrei, ce au susținut respingerea ultimatumului și au susținut că trebuie să luptăm. Carol II, cu această ocazie, a exclamat: „sînt dezgustat”. Firește noi ne amintim partea de responsabilitate la criza care a distrus România Mare. Dar, cum a spus, a fost într-adevăr un lucru dezgustător. Polonezii au fost ironizați pentru șarjele de cavalerie împotriva

tancurilor germane, dar uneori trebuie să faci așa ceva. Să ai demnitatea să-ți salvezi fața. Iar noi, după ce că n-am spus NU atunci cînd am fi putut-o face, am consimțit la atîtea DA-uri ulterior, în timpul regimului comunist, care s-au dovedit catastrofale.

De ce au spus intelectualii români DA în 1968

A.C.: Iată un exemplu: în 1968, foarte mulți intelectuali au spus da, fiindcă li s-a părut că, opunîndu-se invaziei Cehoslovaciei, Ceaușescu apără, în felul său, independența țării și au mizat pe o carte care, după cîteva ani, s-a vădit a fi falsă. Dar nici atunci, mulți intelectuali nu au știut să spună nu. În 1971, cînd a început reînghețul, reacțiile au fost de bășcălie și s-a zis că în România nici o minune nu ține mai mult decît trei zile. Dar ea a durat ani. Iar atunci cînd au apărut unele reacții, precum cea a lui Paul Goma, s-a instalat din nou deriziunea, absența, cu excepțiile notabile, dar restrînsă, ale lui Ion Negoieșcu și Ion Vianu.

H.R.P.: Cu excepția celor pe care i-ai numit, nimeni dintre intelectuali nu a mers cu Goma. Cînd Geremek a fost la GDS, el a spus un lucru memorabil: „domnilor, la noi intelectuali ai spus nu.”

A.C.: Dar nu s-ar putea aici replica, așa cum adesea se aude, că, pe de o parte, polonezii au avut biserica catolică și că, pe de altă parte, regimul era la ei mai puțin dur decît la noi?

H.R.P.: Problema este nu să găsești circumstanțe atenuante sau scuze, ci să acționezi ca să-ți obții scopul propus. Din experiență personală, pot să spun că eu sînt un om somnoros, însă că prin exercițiu, am ajuns să nu mai fiu somnoros. Prin voință și prin determinarea clară a scopului se poate obține nu chiar orice, dar aproape orice. Conjunctura nu trebuie înțeleasă ca o fatalitate; ea poate fi întotdeauna exploataată.

L.P.: Trebuie însă să fii conștient de ce se întîmplă cu tine!

H.R.P.: Trebuie, într-adevăr, să fii conștient și să nu-ți circule fumurile prin cap în loc de idei. În 1968,

mulți români au fost atrași de reapariția discursului naționalist. Era un discurs pe care, în sfîrșit, îl prizau, dar era o capcană. Totuși, eu nu doresc deloc să inculc intelectualitatea ca atare. Trebuie ținut seama că, în slăbiciunea de atunci a intelectualității românești, a mai fost ceva. La noi, spre deosebire de Polonia sau Ungaria, partidul comunist a fost un partid de demenți, de clienți și de sangvinari. Dacă citim cărțile lui Vladimir Tismăneanu, ne îngrozim. Acolo este portretul unei mafii. În Partidul Comunist Român nu a existat o facțiune care să ofere societății românești, intelectualilor în speță, o contraparte. Intelectualii noștri au acționat atît de prost și pentru că nu a fost nimeni în PCR care să-i spună nu lui Ceaușescu și să ofere o alternativă. Această alternativă ar fi făcut comunismul mai respirabil, creînd în societatea românească neîncadrată partinic acei centri de coagulare ai societății civile, care ne lipsesc încă și azi atît de mult.

Pagini realizate de ANDREI CORNEA

Fără o minimă încredere nu funcționează nimic

MINORITĂȚI

Prin durată și caracterul profund antiuman, comunismul este o imensă nedreptate resimțită de majoritatea populației.

Sentimentul de frustrare a lăsat urme de neșters în conștiința oamenilor; individul a fost și s-a simțit înșelată de cei care l-au condus, de către sistem ca ideologie a minciunii sfruntate și ca organizație generatoare continuă de nemulțumiri din ce în ce mai justificate.

Sistemul n-a fost în toate aceste decenii o abstracțiune politico-filosofică, ci o realitate mult prea prezentă în viața indivizilor, societatea s-a văzut alcătuită din înșelați pe de o parte și înșelători de cealaltă.

Răul cel mai mare al postcomunismului este lipsa totală de încredere a oamenilor în semenii lor, în șefii lor, în aleșii lor; lucru observat la toate nivelurile și la toate categoriile.

În urmă cu cîteva ani, am vizitat de cîteva ori clubul comunității germane dintr-un mic oraș din nordul S.U.A. Toți membrii asigurau voluntar funcționarea clubului, fiecare fiind pe rînd ospătar, barmen, *host* (gazdă) etc. și săptămînal, trezorerier punea la dispoziția tuturor membrilor o notă cu încasările și cheltuielile făcute în acea săptămîină, cu rigurozitatea pe care am văzut-o mai tîrziu și la alte minorități din America multiculturală. Aceasta este caracteristica cea mai demnă de admirat a democrației americane, anume corectitudinea în relațiile bănești, controlul acestei corectitudini și pedepsirea incorectitudinii, indiferent cine ar fi acela, chiar și președintele S.U.A. Am învidiat acea listă de cheltuieli din micul club al unui

mic oraș american.

Revenind în România de cîteva săptămîni și fiindcă vechile prietenii și inima mea m-au împins, am stat de vorbă cu foarte mulți membri ai comunității turco-tătare de aici, cu tineri și bătrîni, cu femei și bărbați, cu copii, cu șefi și neșefi. Toți au dreptate, toți au fost nedreptățiți avînd nenorocul să se nască pe un pămînt călcat de tancurile „eliberatoare” în urmă cu cincizeci de ani.

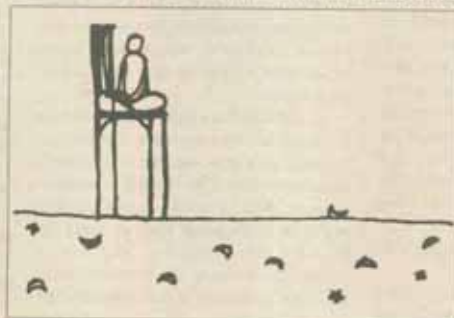
Ca unul care am trăit aici nu pot fi decît de partea lor, dar mă nedumerește faptul că păcăleala globală ce a fost comunismul s-a transformat într-o sumedenie de păcăleli mai mici, mai individuale, mai privatizate în chip „original”. Mă nedumerește, fiindcă nemulțumirile sînt îndreptate de data aceasta împotriva celor aleși de către cei nemulțumiți, chiar dacă aleși într-un mod „original”.

Oare ce putere malfică lucrează asupra minții și personalității celor trimiși să reprezinte interesele vitale ale unei minorități etnice (în cazul nostru) și care se dovedesc nedonatori să-și facă *job-ul*? Niște biete avantaje materiale sînt motive suficiente pentru demisiile acestea înfrînute la tot pasul? Ori statutul de cîrțîț sau de infiltrat?

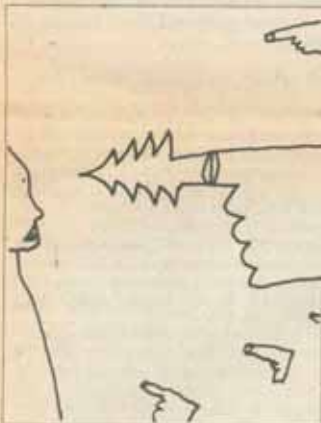
Pentru minoritatea turco-tătară din România, a treia din țară ca număr după maghiari și germani și prima din Dobrogea, obținerea unui local pentru un liceu tătar în Constanța (în locul celui de pe strada Cuza Vodă, dărîmat) și altul în Medgidia este o chestiune ce hotărăște însăși existența minorității. Ei bine, „emănălelu” (emanat mai mic), alesul și realesul nostru deputat Tasin Gemil, în circa șase ani de cînd asudă pentru interesele celor care l-au ales, nici măcar o singură dată n-a ridicat în parlament această problemă. Minoritatea turco-tătară n-a fost proprietara numai a liceelor amintite mai sus, ci și a unei școli generale, a unor cluburi, în mai multe localități din Dobrogea și București, deci cele două licee cerute n-ar fi fost decît o mică compensație.

De curînd, s-a organizat un „Kureș” (sport tătarec); au fost concurenți foarte pușini din rîndurile tineretului de origine tătară, spectatori numai cîteva zeci. Nu este caracteristica neamului nostru de a ne lăsa descurajați de vitregii trecătoare și de scaderile de caracter ale celor pe care-i investim cu încrederea noastră. Neparticiparea, neimplicarea nu sînt o soluție, dialogul și căutarea adevărului împreună, mai ales cu participarea celor tineri și curați, este calea izbăvirii...

Dogan Iusuf

Nu știu care sînt, pe termen lung, consecințele faptului că o generație învață din manualele școlare o istorie legendară a poporului său. Dacă o lecție de istorie este urmată de o „povestire istorică”, de o baladă, miraculosul și hiperbola iau locul perspectivei lucide, analitice, științifice. A acorda alor tăi virtuți ideale înseamnă a ține le acorda și ție. A vorbi obsedant despre ai tăi, despre neamul tău, este tot o formă de narcisism. A înnobilă pe contemporani cu toate faptele legendare ale neamului, postulind asta în numele istoriei, este o mistificare. În acest moment este anulată memoria națională care ar trebui să rețină din istorie toate evenimentele: și faptele eroice, și lașitățile. Supralicitarea virtuților naționale, înscrierea lor în miraculos și eroic, contagiunea fiecărui individ în parte – care își atribuie toate superlativele neamului, indiferent de statura lui – sînt o dovadă de slăbiciune, de neputință. A evoca eroismul și martirajul național cînd nu există nici o amenințare din afară, a alimenta nostalgia acaparatoare prin falsul istoric sînt semne ale unei mari diversiuni. Atenția individului este proiectată pe cerul înstelat al istoriei, abătută de la el însuși, de la prezent. Naționalismul, consensul politic, transformarea unor categorii sociale în mase de manevră sînt semnele că în acel stat cel mai bine funcționează instituția diversiunii și nu instituțiile de

drept. Cînd naționalismul este indus tocmai de către putere, deci de sus în jos, e semn că acea putere nu este democratică și că, în planul politic, vizează un dușman. Cu totul alta este mîndria cetățeanului care trăiește în cel mai democratic, mai bogat, mai puternic stat din lume. Chiar dacă nu este din acel neam, este fericit să i se integreze pentru că așa se simte în siguranță. O proliferare naționalistă de jos în sus a existat la noi, dar mai ales pe orizontală. În afara xenofobiei și a influențelor timpului, ea a fost determinată și de proasta funcționare a instituțiilor statului, de dictatură. Naționalismul, ca formă a anihilării individuale, a fost indus, de sus în jos, și de dictatorii comunisti. Ceea ce s-ar fi putut manifesta ca inițiativă individuală sau de grup era transformat în manifestare instituționalizată. Controlul, inducerea de sugestii și contagiunea erau sigure, profesional realizate și în beneficiul conducătorilor. Astfel, diversiunea este o formă de manipulare prin care sînt create probleme false, ținte false, cu scopul de a le ascunde pe cele adevărate.

Lumea de astăzi este într-o criză asemănătoare cu cea din Evul Mediu. Într-o astfel de lume proliferază vrăjitorii, preocuparea pentru paranormal, teama de sfîrșitul lumii, de epidemii, de bolile incurabile. Popoarele cu o civilizație matură resimt amenințarea ca pe o boală a timpului, iar popoarele „din lumea a treia” sau cele subdezvoltate trec printr-o criză de creștere. Dacă primele desființează granițele, spiritualizează însăși ideea de națiune, eliberînd relația umană individuală de toate îngrădirile care o circumscriu; cea de-a doua categorie exacerbează propria închidere. Min-

din decembrie 1989 a fost, de fapt, un război civil cu un inamic invizibil, cu o fantomă asupra căreia trăgeau unități militare, cu soldați și blindate distrugînd case de locuit, sedii de instituții, biblioteci, muzee. O mie de oameni sînt morți, dar nu se știe cine l-a omorît, vinovatul fiind o ficțiune devenită psihoză de masă: „teroriștii”. A acționat atunci tot sistemul diversionist de pe pămînt, din aer, din apă, din mintea oamenilor: diversiunea electronică – imaginînd pe cerul patriei escadrile de avioane și elicoptere dușmane; diversiunea ca luptă psihologică – dezinformarea, zvonul, in-

Despre diversiune

dria națională nu are nici o valoare pentru lumea civilizată dacă se întemeiază pe legende istorice, pe ceea ce reprezintă conservatorismul. Am avea motive de mîndrie, astăzi, dacă din coada comunistă am fi ajuns la performanțe în ceea ce privește schimbările economice și de structură socială, în ceea ce privește funcționarea democratică a instituțiilor, nivelul cultural, de civilizație și venit. Cei ce conduc România după 1989, regimul Iliescu în general, sînt preocupați să inoculeze populației două griji: una majoră, națională, și una care privește pe fiecare: mîncarea, traiul. Aceste griji ocultează și împânzesc. O populație fără independență economică și fără instrucție trăiește într-o ficțiune, atît de multe sînt diversiunile care se succed. Pe măsură ce trece timpul ele aruncă tot mai multă ceață în jur, crește ambiguitatea, astfel încît analiștii au ajuns să mărturisească neputința de a mai înțelege ceva.

Condițiile istorice și instituțiile internaționale, europene îndeosebi, la care și noi sîntem afiliați, lasă deschisă o singură șansă a integrării. Depinde de fiecare cit de hotărît înainteașă pe această cale. La noi, a trecut mult timp pînă la o alegere, iar viteza nu am prins nici acum. De fiecare dată a intervenit cite ceva care să ne frîneze, iar în pragul deciziilor importante, cite o mare diversiune. Responsabil pentru situația de astăzi a României este președintele Iliescu. Este beneficiarul tuturor diversiunilor pentru că a cîștigat în putere cu fiecare. Dacă ar fi optat pentru un ritm mai viu al democratizării și integrării europene, nu și-ar fi asociat la putere pe Ilie Verdeț și C.V. Tudor, ci pe Corneliu Coposu și Nicolae Manolescu, să dau două exemple oarecum simetrice. Cu prestigiu care l-a avut după revoluție putea impune oricare partid și orice cale pentru România. A ales stagnarea și peticeala. Bine că nu e mai rău, ar trebui să zicem, după învățăturile noastre tradiționale.

Trăsătura dominantă și îngrijorătoare a diversiunilor postcomuniste din România este șimilitudinea cu cele din război. Am mai putea adăuga stereotipia profesională. Revoluția

toxică, distorsionarea. Dacă atunci dușmanii erau „fără mamă, fără tată” și nici români, mai tîrziu dușmanii erau alți români: cei care au trăit în exil, intelectuali, „boierii” – ficțiunea personală a lui Ion Iliescu, țărăniștii – asupra cărora s-a aruncat cea mai mare cantitate de muniție, inclusiv cele mai mari rele „capitaliste”: drogurile și falsificarea de bani, liberalii, Alianța Civică, Societatea „Timișoara”, Biserica Greco-Catolică, jumătatea de țară (mă refer la oameni) care a votat altfel decît ar fi vrut Ion Iliescu. Fiecare diversiune a fost în cel mai înalt grad mediatizată, conștient din: informație – de exemplu, Piața Universității: acolo sînt elemente declasate, golani, legionari; analiză: ei vor să răstoarne ordinea constituțională prin forță – „forțele” fiind tot diversioniste; concluzie: este necesară intervenția populației, a celor cu o „înaltă conștiință civică, revoluționară”; reacție: psihoza și șocul emoțional, manipularea unor categorii sociale, agresiunea, violența. Cel ce reacționează la întregul sistem diversionist nu are discernămint și nu va avea sentimentul culpabilității. El este sugestionat și condus. Diversiunea maschează țintele – în mintea celui prins în plasa ei. Realizează o substituție. Cel ce lovește dorește să-l suprimă pe cutare student din Piața Universității, pentru că a fost suges-

tionat că este rău; fapta lui, prin urmare, este morală, el a primit consensul să-i lovească pe toți care sînt răi și-i recunoaște după barbă, după ziarul din mînă, după alte însemne. El nu știe care este adevăratul scop al celui care l-a sugestionat. Dar cel agresat îl știe, îl știu toți din aceeași categorie cu el, și mai știu de unde izvorăște diversiunea. Părțile nu se vor mai putea împăca, iar societatea va fi marcată mereu de o relație dușmanoasă.

Psihoza antimaghiară este tot rezultatul unei diversiuni care s-a soldat cu lupte de stradă. Au fost înființate chiar partide politice și lideri – C.V. Tudor și Gh. Funar – care să întreprindă această psihoză. În București, în orașe din Moldova și Oltenia s-au organizat demonstrații în care se scanda: „Murim, luptăm, Ardealul apărăm!”, în timp ce ardelenii nu se simțeau deloc în pericol, nici nu văzuseră trupele maghiare intrînd în Oradea, cum dezinformase la televiziunea națională C.V. Tudor. După această diversiune, dincolo de revitalizarea imediată a poliției politice, cei de la putere au avut și un câștig politic pe termen lung, prin compromiterea oricărei legături cu UDMR. În schimb, viața socială și-a mai adăugat două tabere dușmane.

Efectul social distructiv al diversiunilor îndreptate împotriva unor lideri ai opoziției, mai ales împotriva lui Corneliu Coposu, face ca la noi apariția mentalității democratice să întîrzie mult. Asupra personalităților celor mai proeminente, asupra instituțiilor societății civile, asupra instituțiilor statului de drept se aruncă indoiala, nelăcrederea. Este provocată desolidarizarea. Se aruncă o ceață artificială peste toate și se încurcă țintele, se rătăcesc drumurile, se anulează discernămintul. E o ceață în care ori nu vede nimeni nici un contur, ori toți văd și știu ce se întîmplă dar tocmai de aceea nu are rost să mai vorbească, să se opună. Trăim într-un spațiu unde ceea ce este evident și ceea ce este ocult se amestecă, unde nu s-a realizat, în cinci ani, nici un compromis politic rezonabil și necesar, unde partidele politice sînt tabere politice, unde sentimentul cotidian este cel de insecuritate. Cetățeanul este pasiv pentru că aceasta a fost și înainte forma lui de apărare împotriva agresiunii, pentru că vede că totul se petrece deasupra voinței lui. După această pasivitate, ca formă de supraviețuire, urmează acceptarea mistificării, apoi complacerea în mistificare.

TRAIAN ȘTEF

EDITURA RAO

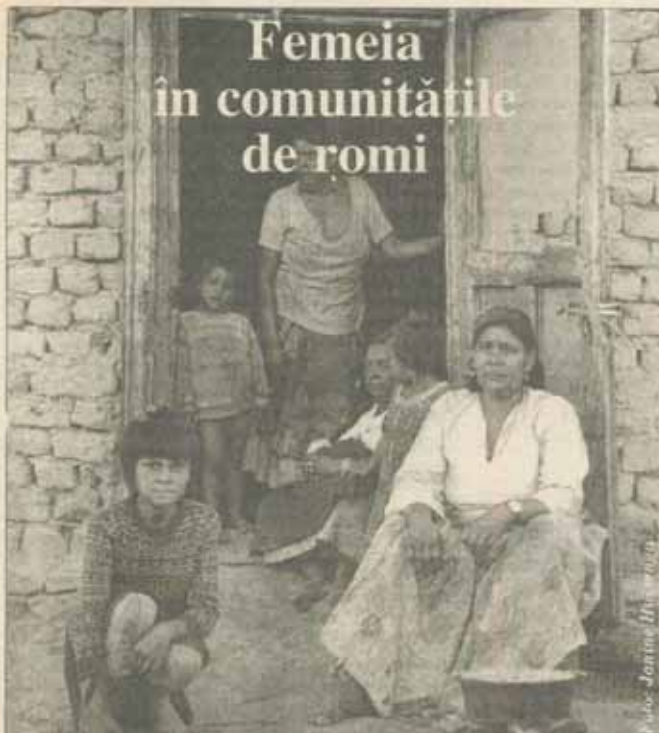
MICHAEL TOLKIN
Printre morți
(Traducere de Florentina Constantinescu, 272 pagini, 4.000 lei)

O nouă carte a lui Michael Tolkin, maestrul happy-end-urilor „inversate”, și autor al deja celebrului roman Jucătorul. O poveste despre hazard – un accident de avion – ce vine să pună capăt și să demonteze eșafodajul frumoaselor aparențe ale vieții unei familii „normale”, pentru ca, în final, duplicitatea să se instăpînească din nou, iar minciuna să-și arate chipul dulce-surizător.

MICHAEL TOLKIN
PRINTRE MORȚI

ANUL VI
Nr. 32 **11**

Femeia în comunitățile de romi

Scurt istoric

Prăbușirea Imperiului Persan și ascensiunea islamului au împins în Europa diverse grupuri etnice orientale, care au primit denumirile popoarelor cu care au intrat în contact.

În România, cingari (populația indorică) desemna sub raport juridic, robii din Țările Române, iar sub aspect social, o comunitate cu trăsături distincte. Ateastați documentar odată cu primele izvoare scrise ale cancelariilor domnești, romii erau împărțiți în trei grupe: robi mânăstirești și robi boierești și robi domnești. Politica creștinismului occidental și slăbirea dominației otomane în Principate au permis la mijlocul secolului al XIX-lea desființarea robiei. Programul de reforme al pașoptiștilor nu a putut cuprinde și problema integrării sociale a romilor. O încercare de organizare s-a făcut în perioada interbelică, din 1935 până în 1939 funcționând Societatea Generală a Romilor, interzisă în 1948. Prigoana pornită împotriva romilor a culminat cu deportarea în Transnistria (1942-1944). Dezrobirea din 1855, în loc să faciliteze ștergerea diferențelor, le-a perpetuat într-o altă formă, datorită faptului că romii nu au fost împroprietăriți; eliberarea lor din robie, în contextul unei societăți tradițional agricole, a consfințit într-o formă nouă separarea lor în: romi nomazi, romi sedentari, romi semi-nomazi, romi semi-sedentari.

Familia de romi

Privită sub aspectul deosebirilor fundamentale generate de situația economică, caracteristic comunităților tradiționale este tipul extins de familie, caracterizat prin conviețuirea mai multor generații. Conform recensământului din anul 1992, numărul mediu de persoane într-o familie este 6,2. Factorii ce determină dimensiunea familiei de romi sînt: tradiția, condițiile economice prezente (relativ dificile), vîrsta scăzută la căsătorie, nivelul educațional scăzut, lipsa profesiei la femei. Tradiția și condițiile dificile de viață în cadrul romilor nomazi și semi-nomazi acționează în sensul menținerii unei tăli mari a familiei. În cazul romilor sedentari, femeile cu un nivel școlar mai ridicat și cu o

calificare modernă tind să impună familii de talie redusă.

Tipul de căsătorie

În comunitățile tradiționale, căsătoria este realizată pe baza înțelegerii între familii.

Aceasta nu influențează în mod negativ coeziunea și durabilitatea familiei sau responsabilitatea față de copii. Copiii sînt primiți cu multă bucurie (mai ales băieții), numărul lor dînd valoare și forță grupului și familiei, și o importanță care impune respect: ei garantează înlocuirea mîinii de lucru la bătrînețe. Copilul participă la toate evenimentele familiei, este lăsat să crească liber, în ritmul vieții de familie, în scopul realizării comportamentului care să-i permită maturizarea psihică și psihologică în mod rațional. Copilului nu i se refuză nici un capriciu și, în măsura în care condițiile economice permit, merge și la școală.

Pentru fete, în tradiția romilor nomazi și semi-nomazi, accesul la școală este mai puțin frecvent (cel mult patru clase). Inoculîndu-li-se de mici ideea servitului familiei, a creșterii fraților mai mici, școala este privită ca o încercare de evadare din comunitățile tradiționale. Pe de altă parte, se evită contactul cu colegii (băieții), avîndu-se în vedere maturizarea precoce a fetelor.

Virginitatea tinerei fete face să crească prețul evaluării ei în bani de aur la căsătorie. Dificultățile economice actuale, mai mult decît înainte, fac ca tinerii să tindă să rămîna împreună cu familia, fapt care explică de ce la vîrstele tinere, numărul căsătoriilor nelegalizate este mai mare decît la celelalte vîrste.

Caracteristic familiilor de romi sedentari este tipul căsătoriilor nelegitime, abandonurile sau refacerea căsătoriei prin concubinaj – aproximativ 40%. Un prim factor al nelegalizării familiilor îl constituie lipsa locurilor de muncă oficiale și a asigurărilor sociale, care conferă drepturi și obligații asociate cu căsătoria legitimă.

Factorii determinanți ai creșterii proporției căsătoriilor legitime a romilor sedentari sînt: nivelul școlar al femeii, vîrsta femeii, calitatea de salariat a soțului, autoidentificarea ca român, deținerea de către soție a unei profesii moderne.

Cuplurile în familiile de romi semi-nomazi și semi-sedentari se destramă și se recompun cu mai multă ușurință decît în cazul populației tradiționale. Factorii care generează această ușurință sînt familia lărgită, care asigură o protecție satisfăcătoare noilor cupluri și lipsa unor proprietăți imobiliare, care să ridice probleme complicate pentru acumularea și împărțirea lor.

Tradițional, ca un complement al acceptării fluidității ridicate a căsătoriilor, există o acceptare ridicată a copiilor cu care noii parteneri vin din căsătoriile anterioare. În tradiția comunității romilor femeia este cea care păstrează copiii.

Vîrsta femeii la căsătorie

Cu cît vîrsta femeii la căsătorie este mai scăzută și nivelul școlar este mai redus, nivelul profesional va fi și el scăzut, iar tendința spre tipul de familie extinsă va fi mai mare. Prin tradiție, tinăra familie trebuie să conviețuiască o vreme (un an) cu familia din care provine soțul pentru ca tinăra femeie să poată învăța gusturile bărbatului, astfel încît acesta să nu simtă lipsa mamei. Statutul ei este de slujnică, la dispoziția soacrei. Fetele încep să se căsătorească de la 12 ani. Vîrsta medie la căsătorie este de 16 ani, față de 22-25 cît este în cazul populației majoritare. Pînă la 17 ani, aproximativ 2/3 dintre femeile comunităților tradiționale sînt deja căsătorite.

Natalitatea

În cazul populației de romi, natalitatea este foarte ridicată. Vîrsta femeii la prima naștere este o variabilă-cheie a planificării familiale. În cazul romilor sedentari, cu cît crește la căsătorie este mai ridicată, cu atît numărul de copii este mai scăzut. Vîrsta femeii la această categorie de romi, la prima naștere, este de 18 ani. Pînă la 20 de ani, marea majoritate a femeilor fertile au născut deja unul sau doi copii. La 30 de ani, se pare că fertilitatea se încheie.

Un alt factor cheie al creșterii natalității îl constituie lipsa unei profesii, care creează efectul unei crize a modului de viață „de azi pe mîine”. Tipul de localitate și comunitate sînt asociate cu diferențele de număr de copii. În general, femeile nasc numărul de copii dictat de pattern-ul tradițional sau manifestă atitudinea tradițională „cîți vor veni”.

Explicația o constituie faptul că femeile din comunitățile tradiționale nu au capacitatea de a controla planificarea familială. 2/3 dintre ele nu folosesc nici un mijloc contraceptiv, iar 1/3 folosesc mijlocul cel mai dur: intreruzarea sarcinii.

Izolarea și separarea în tradiția romilor

Nașterea în comunitățile tradiționale se face izolat. Timp de cinci zile, tinăra mamă se izolează în cort fără a i se permite contactul cu familia, ea fiind considerată impură. Tot impură este considerată trei zile pe lună ca și locul, impur, unde ea aruncă apa folosită la spălarea rufelor. Spălatur rufelor se face separat: cele de la mijloc în sus separat de cele de la mijloc în jos, la fel cum rufele bărbatului și ale copiilor se spală separat. O altă tradiție specifică romilor nomazi este și mersul femeii în urma bărbatului la 2-3 pași.

Reuniunile în comunitățile tradiționale sînt separate; femeilor nu le este permis accesul în camera în care discută bărbații, ea neputînd lua nici o hotărîre în numele familiei. În asemenea ocazii se planuiesc căsătoriile copiilor încă de la vîrste fragede, astfel încît familia băiatului va putea acumula suficient capital necesar cumpărării mîinii de lucru cu care o

aduce odată cu căsătoria în familia sa. Familia fetei va avea suficient timp să acumuleze aurul necesar fabricării salbei, zestre și podoabă cu care tinăra fată va intra în noua familie.

Școala

Nivelul școlar al femeilor este scăzut. Un prim factor determinant este nivelul școlar al mamei. În cadrul comunităților tradiționale, nivelul de participare școlară este mai scăzut decît în cazul romilor sedentari.

Mamele cu un nivel de școlarizare mai ridicat, caracteristic romilor sedentari, asigură participarea școlară mai activă a copiilor. Aceasta depinde și de gradul de activitate profesională al tatălui. Copiii salariaților calificați frecventează regulat școala față de celelalte categorii: necalificați și persoane fără loc de muncă.

În orașele mari există o tendință mai mare de participare decît în orașele mici sau la sate. Numul din care provine copilul, veniturile caracterizate prin starea de sărăcie și deci lipsa îmbrăcămîntei, lipsa sprijinului părinților, lipsa condițiilor necesare învățării, lipsa locuințelor sau lipsa unui cadru profesional, familii supraaglomerate, atitudinea colegilor și profesorilor constituie factori cruciali în îndepărtarea copiilor romi de activitatea școlară. Aproximativ 45% dintre aceștia trăiesc sub pragul de subsistență.

Situația economică tot mai disperată a populației de romi creează o presiune puternică suplimentară spre devianță. Vîrsta expusă cel mai mult fenomenului infracțional este cea cuprîndă între 17 și 18 ani și într-o mai mică măsură între 19 și 20 de ani.

Profesii, ocupații, venituri

Populația de romi, în marea ei majoritate, nu deține nici o profesie; iar în cazul femeilor lipsa este mai accentuată. Aproximativ 86% dintre ele nu au nici o profesie, calificările moderne sînt o caracteristică a femeilor sedentare (aproximativ 10,6%).

Ocupațiile reflectă imaginea clară a modului în care populația de romi s-a adaptat (romii sedentari) sau este afectată de actualele schimbări economice sau politice. În cazul femeilor sedentare, aproximativ 70,8% fără lucru, din care 2% cu indemnizație de șomaj, 0,1% în închisoare, 0,3% la patron, 4,8% pensionare, 8,4% afaceri pe cont propriu, 15,8% salariate. Rezultă așadar că proporția femeilor fără lucru, inclusiv casnice, este foarte mare, aproximativ 70%.

Femeile din comunitățile tradiționale sînt casnice, ele recurgînd la forme ocazionale de cîștig, de unde și sursele de venit sînt mixte: unele cu caracter regulat, altele cu caracter ocazional.

Adaptabilitatea față de modificările survenite în plan social-economic face ca unele dintre activitățile desfășurate de către romii sedentari să se încadreze într-un cadru legal, altele nu. Există activități desfășurate în mod tradițional: recuperarea și vînzarea sticlelor, vînzarea fructelor și florilor de pădure, a plantelor medicinale sau comercializarea diferitelor obiecte de podoabă. Aceste surse sînt completate cu surse ca: ghișciul viitorului sau cerșitul, care este foarte frecvent.

Pămîntul, în parcele foarte reduse, nu constituie o sursă de venit, romii nebeneficiînd de Legea Fondului Funciar; sînt însă folosiți de beneficiarii acestei legi, constituind principala sursă de venit.

O mai bună cunoaștere a tradițiilor, a modului de viață a romilor presupune acceptarea și înțelegerea culturii lor.

Tuca Maria Ionescu
Fundatia „Aven Amentza”

JEAN YVES POTEI

Evoluția teritoriilor central-europene și a imaginii Europei în Est

Imaginea noastră despre Europa se va schimba odată cu extinderea – indiferent sub ce formă – a Uniunii Europene spre Est. Integrarea europeană pune problema teritoriului pentru fiecare dintre țările candidate: Europa devine un spațiu comun, cu avantaje și dezavantaje, nu doar o idee sau o cultură, ca până acum. Pe cât de firesc este să te întrebi, în Franța, care este imaginea noastră asupra acestui nou teritoriu, care este coeziunea lui și miza asupra securității noastre, pe atât de firesc este și să încerci să afli în ce fel își văd societățile central-europene locul în acest mare ansamblu. Mai ales în probleme de securitate, avem obiceiul să trecem cu vederea viziunile politice care traversează această regiune și să adoptăm punctul de vedere al marilor săi vecini (Germania ori Rusia). Neglijăm faptul că, începând din 1989, avem de-a face cu niște societăți care se exprimă democratic prin vot și probabil, într-o zi sau alta, ele vor trebui să voteze eventuale lor aderare la Uniunea Europeană. (Trecem peste faptul că votul universal nu-i nici pe departe singurul mod de expresie al unei opinii colective.)

Scopul acestui studiu, a cărui informație se bazează pe lucrările de cercetare efectuate, începând din 1990, pentru DATARI este de a pune în discuție frontierele și opțiunile politice ale acestui teritoriu într-un viitor apropiat, pornind de la noile sale imagini asupra Europei.

Pericolul dezagregării

Într-adevăr, Europa nu mai înaintea spre Est din proprie inițiativă. Deocamdată, aderarea la

Uniunea Europeană au cerut-o în mod oficial numai două țări: Ungaria și Polonia². Altele, precum Republica Cehă, au acordat atenție afirmării lor naționale; nu-i deloc sigur că Tratatul de la Maastricht va fi la fel de atrăgător ca ea, după ce își va preciza cadrul de funcționare. În realitate, în toate aceste societăți, începând din 1989 se constată o opoziție puternică între dorința integrării europene și dorința afirmării naționale: prima a rămas însă o pură abstracție, pe cînd celei de a doua nu i-au lipsit formele de manifestare concretă.

- firesc este să fie luat în seamă și modul în care locuitorii teritoriului central-european văd Europa ● în probleme de securitate se adoptă mai degrabă punctul de vedere al Germaniei și Rusiei decît al lor ● mecanisme asemănătoare au provocat sfîrșitul Iugoslaviei și al Cehoslovaciei: după căderea comunismului, statul federal și-a pierdut legitimitatea și au crescut particularismele naționale ● din cauza marii inegalități de dezvoltare economică între diversele teritorii, redistribuirea resurselor a devenit principalul punct de litigiu ● cele două federații ar fi putut supraviețui ● delimitarea teritoriului național a devenit miza principală pentru legitimarea noilor echipe aflate la putere ● un proces cu o dinamică proprie, dar care nu duce neapărat la un conflict armat ● spre deosebire de alte revendicări teritoriale din Europa, cele din Iugoslavia și Cehoslovacia nu au întîlnit o rezistență centrală capabilă să le facă față ●

Fragmentarea teritoriilor predomină; versiunea cea mai rea o prezintă fosta Iugoslavie, versiunea cea mai blîndă (de catifea) a fost despărțirea ceho-slovacă. Diferențele dintre culturile naționale nu explică suficient războiul și violențele puse la cale: așa spune chiar dimpotrivă. Dacă insistăm pe excepția balcanică, pierdem din vedere o dinamică ce funcționează și în alte locuri, fără să ducă însă neapărat la conflicte

armate.

Asemănările între mecanismele care au provocat sfîrșitul Iugoslaviei și cel al Cehoslovaciei pot fi ușor evidențiate de o scurtă paralelă. În ambele cazuri, odată cu prăbușirea comunismului, statul federal și-a pierdut legitimitatea și au crescut particularismele naționale. Redistribuirea resurselor de către puterea federală a ajuns principalul punct de litigiu, cu atât mai mult cu cît în ambele federații existau mari inegalități teritoriale. Concentrînd în industrie și agricultură formele

invechite ale proprietății de stat, Slovacia depășește repede o rată a șomajului de 10%, în vreme ce investițiile străine, noile întreprinderi particulare, creșterea economică, a veniturilor, a locurilor de muncă se acumulează în provinciile cehe (mai ales în Boemia). Țările iugoslave au rămas cu mari diferențe de dezvoltare unele față de altele, din epoca lui Tito și din anii '80; în negocierile dintre republici,

repartiția resurselor devine o miză vitală. În anii '80, regiunea demostenită Kosovo ajunge celebră prin tulburările politice în care joacă primul rol. În 1990 și 1991 Slovenia și Croația sperau să-și păstreze bogățiile, scăpînd de povara vecinilor și intrînd cît mai repede în Uniunea Europeană. Proiectul Marii Serbii, netolerînd secesiunea republicilor cele mai bogate, dă pretenției de a pune mîna pe resurse o bază etnică. Cele două federații sînt amenințate din momentul cînd concurența ocupă primul plan și interesele teritoriale particulare devin mai importante decît cele ale întregului ansamblu.

Totuși, spargerea federațiilor nu era inevitabilă. După cîteva luni de dezordine și o fază de tranziție de cîteva ani, am fi putut asista (la fel ca și în Spania) la restabilirea unității teritoriale într-un cadru democratic. Dealtfel, majoritatea guvernelor democratice la așa ceva se și așteptau. Numai că, pentru legitimarea noilor echipe aflate la putere, în ambele cazuri miza principală a devenit delimitarea teritoriului național. Pentru a-și păstra puterea, în spatele lui Miloșevici, o aripă a armatei federale s-a aliat cu o parte a aparatului de partid (partid-stat) provenit din liga comunistilor, mobilizînd populația în scopuri iredentiste. Un grup de universitari (Memorandumul Academiei de Științe din Serbia) a reevaluat trecutul, manipulîndu-l. Stereotipuri xenofobe, răspîndite de mass-media au redeschis vechi răni istorice și au reconstituit etniile. Monopolul deținut de Miloșevici și aliații săi asupra a ceea ce Salmon Rushdie denumește „puterea descrierii” structurează imaginarul colectiv într-o perioadă de mare criză de identitate, datorată prăbușirii sistemului. Restul se datorează friicii întreținute în oameni. Un mecanism identic se regăsește, sub o altă formă, în Cehoslovacia: Vaclav Klaus și Vaclav Meciar cîștigă alegerile din 1992 pe poziții mai degrabă moderate, fiecare în republica sa. Vaclav Klaus se declara pentru păstrarea federației, dar se manifesta intransigent față de cererile slovacilor, refuzîndu-le, în numele interesului ceh, orice formă de suveranitate. Vaclav Meciar se

Continuare în pagina 14

EXPRESIV

Departamentul Creație & DTP al Companiei EXPRESIV pune la dispoziție următoarele servicii:

- tehnoredactare computerizată (ziare, reviste, cărți);
- creație grafică;
- prelucrări imagine;
- scanări alb-negru și color (reflective și transparente);
- descompunere culori.

- În cadrul departamentului se pot realiza:
- afișe; - postere;
 - pliante; - fluturași;
 - tipizate; - autocolante;
 - etichete; - ambalaje;
 - calendare; - mape;
 - agende; - foi cu antet;
 - legitimații - cărți de vizită.

Calitatea și rapiditatea execuției sînt garantate de echipamente Macintosh PowerPC, Pentium, UMAX Power Look, QMS, Epson. Relații la telefon: 650.56.73; 650.25.92; 659.75.91; Fax: 312.43.18, sau la sediul firmei EXPRESIV SRL, Bd. Al. I. Cuza 22, sector 1, București.

Un dușman al singurătății

Drumul către casă - emisiune cuprinzînd informații din viața Capitalei - coordonator Diana Ioan (de luni pînă vineri, ora 15.00)
 Rockada mare - realizator Florian Pittig (marți, ora 22.00)
 Cîntăreala cheală - lumea teatrului; noutăți, interviuri, analize - realizator Alin Gălățescu (miercuri, ora 17.15)
 Turnul de veghe - Dezbateri cu lumea presei asupra principalelor probleme ale momentului - realizator, directorul postului Radio Tinerama, Cornel Ciomăzga (vineri, ora 18.00)
 Căutările model - lumea model; perioade, stiluri, manechine - realizator Alin Gălățescu (vineri, ora 21.15)

Fără anestezie - invitatul săptămîinii în dialog cu directorul postului Radio Tinerama, Cornel Ciomăzga (sîmbătă, ora 18.00)

declara ostil față de independența pe care Partidul Național Slovac o ridică în slăvi; dar revendică suveranitatea cu reprezentare internațională autonomă, în interesul Slovaciei. Toate sondajele arată că în acel moment cele două populații nu erau prea favorabile despărțirii. Dar în șase luni procesul s-a și încheiat. De o parte și de alta tensiunile cresc foarte repede, se acumulează provocările, iar statul federal nu se dovedește în stare să-și rețină explozia. Cele două guverne (în realitate cele două partide majoritare) stabilesc, de comun acord, despărțirea. Paralela se oprește aici. După mai multe săptămâni de negocieri tehnice, se obține separarea calmă a cehilor și slovacilor (nu fără o presiune la calm din partea Europei).

După ce mai întâi Germania și apoi Franța recunosc Croația și Slovenia, explozia Iugoslaviei deschide un război cu o dinamică proprie.

Trebuie recunoscut că și Occidentul a fost la fel de surprins de așchii acestor federații. Cine ar fi prezis, în 1989, că în trei ani se va ajunge aici? Era imaginată spargerea URSS - sau cel puțin a periferiei sale - dar nu și a Iugoslaviei. Și, cu atât mai puțin, a Cehoslovaciei. Spre deosebire de alte revendicări teritoriale din Europa, cele din Iugoslavia și Cehoslovacia nu au întâlnit o rezistență centrală capabilă să le facă față; ba chiar, dimpotrivă, ele au fost cele care au antrenat statele în vîltoare. Dacă se compară cazul cehoslovac cu criza din Belgia ori soarta Iugoslaviei cu cea a Spaniei franchiste se observă, în ciuda marilor diferențe, rolul factorilor politici în fragmentarea (ori nefragmentarea) teritorială. Dintre acești factori voi reține doar doi: 1. rolul statului centralizat și al sistemului internațional cărui li este asociat; 2. reprezentările politico-culturale ale teritoriului respectiv. În anumite condiții, mai ales atunci cînd fragmentarea este încurajată de marile diferențe între regiunile aceleiași teritoriu național și de tendințele sociale și economice diferite, acești factori pot să capete o influență decisivă - chiar dacă nu exclusivă.

Iată motivul pentru care nu te poți gîndi la „pină unde ajunge Europa”, fără să nu îți seama de acești doi factori care pot lămuri în ce condiții și cît se pot integra statele central-europene în Uniunea Europeană.

Două sînt întrebările la care am să mă raportez: 1. Cum evoluează teritoriul Europei Centrale? 2. Care este imaginea Europei în interiorul acestui teritoriu?

Evoluția teritoriului Europei Centrale

Transformările teritoriale care au loc în Estul Europei nu se limitează la nașterea unor state noi pe ruinele unor foste federații. Inegalitățile dintre state și dintre regiunile fiecărei țări, potrivit tuturor analizelor, s-au accentuat în ultimii

cinci ani. Data fiind lipsa de forță a politicilor de corecție și a instituțiilor menite să le dirijeze, e puțin probabil că, pe termen scurt, mișcarea aceasta să o ia în direcția inversă. Fără să mai intru în detalii, voi sublinia doar tendințele profunde:

1. Tendința de întărire a punctelor forte în fiecare teritoriu. Majoritatea țărilor Europei Centrale regăsesc în 1993-1994 creșterea economică, de care profită o parte, deloc neglijabilă, a societăților. Polonia depășește 5% (PIB), Ungaria și Republica Cehă 1-2%, țările baltice, Slovenia și Slovacia 2%. România se stabilizează. Aceste cifre se cuvin comparate cu situația catastrofală din 1989 și 1990 (-10 pînă la -20%) și cu rezultatele, în continuare proaste, din Rusia și Ucraina. Monedele naționale sînt aproape stabilizate, rata inflației este între 10% și 20%, șomajul însă a crescut foarte repede și pericolos: ca medie națională, el a atins nivelul din Sudul Europei. Graficele scot în evidență zone de criză și poli de creștere (15-20%). Capitalele și cele cîteva metropole stau mai bine. Polonia seamănă cu o piele de leopard, Republica Cehă este la polul opus față de Slovacia, dar și ea are

administrațiilor hipercentralizate, moștenite de la vechiul regim. Înainte, administrațiile erau organizate pe ramuri, compartimentate. Puterea, concentrată la centru, aparținea Partidului Unic. Cu siguranță, centralizarea era deseori rezultatul unor trocuri și aranjamente între lobby-urile birocratice (iar în țările mai mari, cu feudalitățile locale). Dar din considerente politice, economice și strategice, care aveau prea puțin de-a face cu comunismul (chiar dacă erau deghizate într-o limbă de lemn în care nu mai credea nimeni), autoritatea centrală continua să fie legitimă. Sediul Puterii se afla în capitală.

După 1989, ca să pună în funcțiune colectivitățile locale și, mai ales, autonomia marilor întreprinderi publice, vechii și noii conducători s-au regrupat, stabilindu-se pe aceste nivele. Unii au îmbrățișat cauze locale sau ale minorităților naționale, alții, bazîndu-se pe dezvoltarea particulară, au alcătuit o putere politico-comercială. Astfel, rețelele preexistente, de obicei constituite de foarte mult timp în cadrul partidului și al societății, s-au eliberat de constrîngerile birocratice ale

în direcția unei noi „Juări sub control” a puterilor locale, lipsite peste tot de o autonomie financiară oficială, în timp ce în Polonia proiectele de regionalizare sînt tot timpul în pană. Iar guvernele (care nu se bucură de o legitimitate fără margini) se lovesc, în încercarea lor de administrare a teritoriilor, de rezistențe locale puternice, întreținute de aspirația către autonomie și de interesele eliberate de căderea comunismului.

Rezultatul este că cele două tendințe (accentuarea inegalităților și trezirea particularismelor) sînt destul de slab contrarcarate de politici publice de solidaritate teritorială. Dacă centrul Europei este mai puțin fragmentat decît CSI, e greu de spus că statele naționale și-au stabilit pe deplin unitatea lor teritorială. În ultimă instanță, totul depinde de capacitatea echipelor guvernamentale de a construi o viziune politică națională, un proiect susceptibil de a întruni adeziunea majorității.

Or, cu ocazia multiplelor scrutine din acești cinci ani s-a putut vedea cît de instabile și fragile sînt concepțiile politice ale acestor echipe. Capacitatea lor de a inversa direcția tendințelor de fragmentare se arată limitată; ceea ce îndepărtează cu atât mai mult perspectiva de integrare europeană.

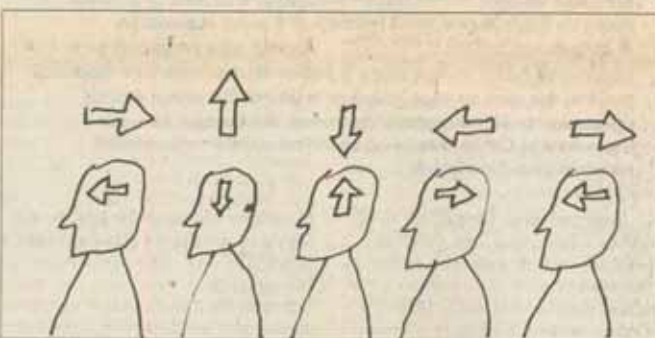
Note

¹ DATAR (Delegația pentru Amenajarea Teritoriului și Acțiunea Regională în Franța) a efectuat între 1990 și 1994 douăsprezece programe de cercetare prospectivă asupra evoluției teritoriului francez. Programul consacrat deschiderii Europei spre Est, animat de Michel Foucher și Jean Yves Potel, a avut ca urmare mai multe publicații colective, între care Michel Foucher și Jean Yves Potel - *Le continent retrouvé*, Aube, 1993 și Michel Foucher - *Fragments de l'Europe*, 1993.

² Cererea României de aderare la Uniunea Europeană a fost, după cum se vede, ulterioară elaborării și prezentării publice a acestui studiu (31 martie 1995).

Traducere de GABRIELA ADAMEȘTEANU și SVETLANA CĂRȘTEAN

● Inegalitățile dintre state și dintre regiunile fiecărei țări s-au accentuat în ultimii cinci ani ● În România, de doi ani, practica Centrului merge în direcția unei noi „Juări sub control” a puterilor locale ● Totul depinde de capacitatea echipelor guvernamentale de a construi o viziune politică națională ●

mari diferențe între Moravia de Nord și Boemia, Vestul Ungariei se opune Sudului, iar axa Timișoara-Brașov-București-Constanța se opune Moldovei. Cele mai defavorizate regiuni sînt, în genere, cele structurate în jurul marilor întreprinderi de stat implantate de curînd în zone rurale. Dar și în mediul rural întîlnim o cotă ridicată a șomajului, din pricina restructurărilor, adesea haotice, din agricultură. Orașele mari și mijlocii pot să întrețină servicii comerciale dinamice, să dea o șansă micilor întreprinzători, să se deschidă spre piețe mai mari. Timișoara (în România), Poznań și Gdansk (în Polonia), Plovdiv (în Bulgaria), Košice (în Slovacia), Pecs (în Ungaria) au motive să speră că vor beneficia de creșterea economică. Altele, în schimb, adună handicapuri și intră într-o pauperizare accelerată, devenind adevărate enclave de sărăcie.

2. Sporirea particularismelor locale, trezirea revendicărilor teritoriale, dorința de afirmare a puterii în vecinătate. Ea începe prin contestarea statelor și

partidului-stat, instituindu-și propria lor putere. Unii s-au desprins complet de orice structură publică și locală ca să intre în aventuri comerciale și speculative pe termen scurt. Dar, în majoritatea cazurilor, aceste notabilități din Europa Centrală s-au integrat încetul cu încetul la nivelul cadrului legal și au stimulat activitatea economică. Ele au dat naștere unor puteri locale a căror acțiune economică va fi decisivă pentru viitorul teritoriilor respective. Statul încearcă în toate țările să-și tină sub control, ca să evite fărîmîntarea teritoriului. Peste tot au fost adoptate legi în conformitate cu principiile Consiliului Europei, care încearcă să reglementeze relațiile dintre local, regional și centru. În cazul teritoriilor mici (Republica Cehă, Ungaria, Slovacia, țările baltice), Centrul nu tolerează nici o autonomie regională. În teritoriile mai mari (România, Polonia), Centrul nu poate să o evite, cu atât mai mult cu cît tradiția politică a țărilor respective încurajează autonomia locală. Dar în România, de doi ani, practica Centrului merge

Adevărul literar și artistic, nr. 281

- Andrei Șerban: „Eu îl înțeleg pe Enescu altfel decît toți cei care cred că Oedip trebuie jucat în fustițe, culturi, togi și sulțe...”
- Români, Mareșalul și evreii (II)
- Serge Fauchereau pe urmele lui Brâncuși în România
- „Bomba de cauciuc” de pe Bahlui se ia la trîntă cu „Academia Gațavencu” de pe malul Dimboviței...
- Serge Daney: „Cinematograful - țara care lipsea din cartea mea de geografie”
- I.D. Sîrbu: „Lupta cu Ingerul meu negru”
- Profesorul indian S.N. Dasgupta despre M. Eliade: „Depravatul dumitale caracter...”
- Cătălin Târlea se pune în genunchi pe coji de nucă...

Foto: Victor Ciupădiga

S.O.S.

Mircea Nedelciu e grav bolnav!

De cîva timp încoace, mai întîi cîteva semnale izolate de presă, apoi un comunicat-apel preluat de principalele ziare centrale, de posturi de radio și de televiziune au informat publicul românesc că Mircea Nedelciu, unul dintre cei mai importanți prozatori români de azi, e grav bolnav. Internat într-un spital din Franța, el trebuie supus unui tratament chimioterapeutic și apoi unei complicate autogrefe de măduvă osoasă. Complicată și extern de costisitoare, mult peste posibilitățile financiare ale românilor. Cel puțin – ale românilor obișnuiți.

Mircea Nedelciu nu este – însă – un „român obișnuit”. Fiindcă este un scriitor extraordinar, un creator și un intelectual de prim plan. De un deceniu și jumătate, el e unanim recunoscut drept „virful de lance” al așa-numitei proze „optzeciste”, proza ultimului val literar de la noi. Considerat – așadar – un scriitor încă tânăr (căci pe piața culturală românească nu încoțezi să fii tânăr pînă cînd te trezești brusc bătrîn de-a binelea!), Mircea Nedelciu este – de fapt – un autor în

plină maturitate. Născut în 1950 la Fundulea, nu departe de București, el are astăzi 45 de ani. A reușit să publice de-a lungul anilor '80 un număr impresionant de cărți, cu atât mai mult cu cît scriitorilor noii generații care începuse atunci să se afirme în literatura română nu le era deloc ușor să-și vadă poemele, prozele sau eseurile tipărite. Pe deasupra, textele lui Mircea Nedelciu nu erau deloc „comode”, nonconformiste și novatoare, ele experimentau scriituri complexe, apte să captureze în pagină dinamica realității cotidiene. Una dintre temele sale predilecte, tratate în fel și chip: tema manipulării, a tehnicilor prin care textul însuși influențează comportamentele umane. Obsesia sa fiind – bineînțeles – defensivă, nu ofensivă: cum se poate contracara manipularea prin text? cum te poți apăra de stereotipii? ce trebuie să faci pentru a nu mai prelua pasiv și ingenuu clișeele de gîndire și de limbaj? Asemenea probleme dificile și subtile Mircea Nedelciu și le pune în proze pe care știe să le facă în același timp atrăgătoare, în „story-uri” aparent simple, directe, colocviale, colorate de ironie, de jocuri parodice, în texte – așa zicînd – „deștepte”, scriptoare. Chiar și titlurile cărților sale spun ceva despre talentul inteligent (dacă pot să spun așa) al lui Mircea Nedelciu: în 1979 – *Aventuri într-o curte interioară*; apoi, alte trei volume de proză scurtă: *Efectul de ecou controlat* în 1981, *Amendament la instinctul proprietății* în 1983, și *lerl va fi o si* în 1989; și două romane cu construcții foarte speciale: *Zmeura de cîmpie* în 1984 și *Tratament fabulatoriu* în 1986; în sfîrșit, în 1990 Mircea Nedelciu a publicat împreună cu alți doi autori, eseistii Adriana Babeți și Mircea Mihăieș, un interesant roman experimental, *Femeia în roșu*, combinație tipic postmodernă de literatură „elitară” și epică „de consum”, cu mafioți, prostituate și crime pe două continente (romanul fusese de cîteva ori respins de la publicare în ultimii ani ai regimului comunist).

După 1990, Mircea Nedelciu n-a mai publicat cărți. A explicat în cîteva interviuri că așteaptă vremuri mai bune pentru lectură, vremuri în care publicul românesc, ieșit din tensiunea acestor ani, va avea seninătatea și răbdarea fără de care nu se pot citi sute de pagini scrise pentru atenția trează a partenerului activ care poate deveni cititorul în actul lecturii. În schimb, Mircea Nedelciu, care a continuat să scrie și să publice articole diverse, eseuri, interviuri, s-a ocupat la propriu de circuitele lecturii – mai exact: ale difuzării de presă și de carte. Lucrase în deceniul trecut timp de cîteva ani ca librar. Acum, a înființat firma româno-franceză de difuzare Euromedia, construind o rețea națională de circulație mai întîi a publicațiilor de limbă franceză, apoi și de limbă română, apoi și germană, apoi și engleză. Colegii și prietenii săi știau – totuși – că, înainte de această frumoasă aventură, Mircea Nedelciu trecuse printr-o grea încercare: fusese tratat timp de un an și jumătate, în 1991-1992, în Franța, după ce medicii îl găsiseră bolnav de „maladia lui Hodkin”, un fel de cancer al limfei, dar care se tratează chimioterapeutic și nu este „terminal”. Refăcut, Mircea Nedelciu s-a întors în țară și a înființat Euromedia, apoi a inițiat și noua –

deja veche de un an! – Asociație a Scriitorilor Profesioniști din România – ASPRO. Însă în februarie 1995 a fost practic imobilizat de dureri atroce de coloană și i s-a descoperit acolo o tumoră. Ajuns din nou în Franța, s-a constatat că tumora nu e malignă și că se manifestă – de fapt – din nou boala cea veche. Din păcate, de astă-dată nu mai poate beneficia de asistență socială franceză, așa încît costurile – imense – ale tratamentului care-l poate salva trebuie acoperite direct de pacient – sau de susținătorii săi, instituții ori persoane individuale. Anunțurile publice din aceste săptămîni par deja să fie urmate de o solidarizare din ce în ce mai largă a colegilor din presă și din lumea literară și artistică. Ministerul Sănătății a alocat o sumă importantă, chiar dacă departe de a fi suficientă. Se va strînge pînă la urmă suma care să-l salveze pe Mircea Nedelciu? Să fim optimiști: dacă viața unui scriitor important depinde doar de niște bani, trebuie ca banii aceia să se adune de undeva. Încă – „tînărul” prozator Mircea Nedelciu ne va răsplăti cu siguranță – la rîndul lui – cu multe cărți mari pe care le are de scris de acum înainte...

(Text difuzat la postul de radio Europa Liberă)

ION BOGDAN LEFTER

Mircea Nedelciu

TRATAMENT FABULATORIU

roman

MIRCEA NEDELCIU

AVENTURI ÎNTR-O CURTE INTERIOARĂ

APEL

Colegii și prietenii cunoscutului prozator MIRCEA NEDELCIU fac un apel public pentru salvarea sa. Amenințat de o maladie neiertătoare, Mircea Nedelciu trebuie supus unei autogrefe de măduvă osoasă cu mari șanse de reușită. Costurile operației, care nu se poate realiza decît în străinătate, sînt foarte ridicate. Deocamdată, din lipsă de fonduri, Ministerul Sănătății nu a putut acoperi decît o parte din aceste costuri. Pentru acoperirea lor integrală, ne adresăm pe această cale iubitorilor scrisului lui Mircea Nedelciu și ai literaturii, rugîndu-l să depună sume de bani în conturile deschise în acest scop la BANKCOOP, Filiala Rosetti (Piața Rosetti, în clădirea Teatrului Foarte Mic), București, cu numerele:

- în lei:
- în USD:
- în DM:

40.25.12.70.64.27
40.25.12.70.840
40.25.12.70.280

MIHAJLO MIHAJLOV*

Nu are rost să împărțim Bosnia

Neînțelegerea periculoasă a realităților istorice

Actualul impas din Bosnia este rezultatul unei periculoase neînțelegeri a realităților istorice și politice din partea factorilor de decizie și analiștilor din Occident. Cel mai bun exemplu în acest sens este o declarație pe care fostul Secretar de Stat al SUA, Henry Kissinger, a repetat-o la nesfârșit în ultimii doi ani, în articolele și discursurile sale și, mai recent, în *The Washington Post* din 19 dec. 1994. Iată ce scria: „Democrațiile occidentale ar fi trebuit să se gândească mai bine înainte de a recunoaște existența Bosniei ca stat între granițele cărora nu există unitatea etnică, lingvistică sau istorică identificată de obicei în cadrul unei națiuni. Ce îl face pe acești politicieni să gândească – dacă chiar gîndesc – că sîrbi, croați și musulmanii, a căror ură reciprocă a dus la dezmembrarea Iugoslaviei, vor putea trăi împreună într-un stat unitar, într-o Bosnie mult mai mică?”

Privind superficial, acest lucru pare logic. Cum ar putea o Bosnie multinațională – o „Iugoslavie în miniatură” – să supraviețuiască, dacă o Iugoslavie multinațională nu a putut? Lipsește însă înțelegerea diferențelor fundamentale dintre istoria Iugoslaviei și cea a Bosniei.

Timp de peste patru secole, teritoriul fostei Iugoslavii a fost împărțit între mari puteri: imperiile austro-ungar și turc. Dar Bosnia-Herțegovina nu a fost niciodată împărțită pe criterii etnice. A avut aceeași unitate administrativă și aceeași compoziție inseparabilă de etnie pe toată perioada ocupației turcești, din secolul al XV-lea pînă în secolul al XIX-lea; în timpul dominației austro-ungare care a urmat Conferinței de la Berlin din 1878; atunci cînd Iugoslavia a spărut ca stat independent, între 1918-1941; în timpul celui de-al II-lea Război Mondial, cînd a făcut parte din Statul Independent Croat,

controlat de naziști și sub conducerea comunistilor, după 1945.

Războiul din Bosnia – rezultatul unei împărțiri forțate a slavilor din sud

Este surprinzător faptul că renumitul diplomat și profesor american, dr. Kissinger, susține că în Bosnia, sînt trei entități etnice sau lingvistice diferite. Toți bosniacii sînt slavi din sud, care vorbesc aceeași limbă – fie că este numită sîrbă, croată sau bosniacă. În timp ce se pot face distincții etnice minore între sîrbi și croați, musulmanii bosniaci – singurul popor islamic slav din lume – au o istorie diferită. Musulmanii bosniaci au fost recunoscuți ca entitate etnică distinctă de către Tito, în 1969. Înainte de această dată, cetățenii islamici ai Bosniei se considerau și se declarau fie sîrbi, fie croați – sau pur și simplu iugoslavi. Chiar președintele bosniac Alija Izetbegović s-a declarat sîrb.

Astăzi Bosnia este împărțită pe criterii etnice, în urma agresiunii forțelor naționaliste sîrbe și, la un nivel ceva mai redus, a forțelor naționaliste croate. Această victorie care se va obține printr-o epurare etnică masivă și cu sprijinul considerabil al comunității internaționale va fi un fapt fără precedent pentru istoria modernă a Bosniei. Fixarea și menținerea unei astfel de împărțiri artificiale va cere staționarea unei importante forțe armate internaționale în Bosnia, pentru mai multe decenii, pentru a păzi frontierele etnice nou create.

Există o similitudine între fosta Iugoslavie și actuala Bosnie, dar acest fapt confirmă declarațiile lui Kissinger. Adevărul este că istoria modernă relevă faptul că slavii din sud au fost divizați numai prin forță dar nu au putut fi niciodată uniți prin aceeași metodă. La două decenii după crearea primului stat iugoslav, acesta a fost împărțit de armatele Germa-

niei, Italiei, Ungariei și Bulgariei, în timpul celui de-al II-lea Război Mondial. Actualul război este rezultatul unei alte încercări de împărțire forțată a slavilor din sud – Bosnia este cel mai recent exemplu.

Dr. Kissinger pune la îndoială inteligența liderilor politici care au recunoscut Bosnia ca stat independent. Din punctul lui de vedere, ei în mod greșit consideră Bosnia un stat independent și o națiune unită.

După ce a recunoscut Bosnia ca stat independent, comunitatea internațională a acționat de la începutul războiului ca și cum Bosnia ar face încă parte din fosta Iugoslavie. A păstrat un inutil embargo asupra armelor, acțiune care a dus la victoria naționaliștilor sîrbi, care sînt bine înarmați de armata iugoslavă. Rezultatul este un acord internațional prin care se consideră că sîrbilor, care reprezintă doar 34% din populația Bosniei, trebuie să li se dea o parte mai mare din teritoriu. Este adevărat că, înainte de război, populația sîrbă locuia în mare parte în mediul rural și deținea 62% din terenurile private, dar acestea reprezentau o mică parte, fiindcă doar 17% din pămîntul Bosniei-Herțegovinei fusese cedat privatizării.

În ciuda numeroaselor proteste, puterile occidentale au urmat o politică de acceptare a divizării etnice forțate a Bosniei, ceea ce este în concordanță cu raționalismul lui Kissinger. Dezastrul actual din Bosnia este rezultatul direct al acestei politici greșite și, pe măsură ce timpul trece, situația va fi din ce în ce mai tensionată. Indiferent de acordul la care se va ajunge și care probabil se va semna sub presiune internațională, nu există nici cea mai mică șansă ca pacea să dureze atîta timp cît efortul de a împărți Bosnia pe criterii etnice continuă.

Traducere și adaptare după
Uncaptive Minds de
ADRIANA TUDOR

* Mihajlo Mihajlov, fost disident iugoslav, este președintele Comitetului de ajutorare a disidenților democrați din fosta Iugoslavie (CADDY).

Ultima oră

După trei zile de război, armata croată a preluat controlul asupra regiunii „Kraina” ● Trupele guvernamentale bosniace au trecut frontiera în apropierea enclavei Bihać, blocînd evacuarea sîrbilor ● Sîrbi bosniaci întreprind raiduri aeriene asupra unor localități croate ● Boris Eljîn propune împărțirea la Moscova a unei întrevederi între liderul croat, Franjo Tuđman și președintele Serbiei, Slobodan Milošević ● Guvernul de la Belgrad cere comunității internaționale să împiedice „purificarea etnică” în zonele ocupate de armata croată

Consiliul 22:
MONICA LOVINESCU
VIRGIL IERUNCA
MIHNEA BERINDEI
EMIL HUREZEANU
MIHAI ȘORA
GABRIEL ANDRESCU
SORIN ANTOHI
H.-R. PATAPIEVICI

Redacția:
Redactor-șef:
GABRIELA
ADAMEȘTEANU
Redactor-șef adjunct:
RODICA PALADE
Șef secție politică:
HORAȚIU PEPINE
Publicist comentator:
ANDREI CORNEA
Șef secție socială:
OANA ARMEANU

Redactori:
CEZAR
PAUL-BĂDESCU,
DIANA TURCONI
Grafician:
DAN PERJVOVSCHI
Tehnoredactor:
ALEXANDRU CIRIP
Secretar general de redacție:
LAURA TOMA

Corectură:
RADU DOBÂNDĂ,
LUCIAN PIUCĂ
Proesare text:
FLORIAN ȚOROPOC
Șef serviciu difuzare:
MIRCEA IONESCU
Difuzare:
CONSTANTIN SATALLA
Fotoreporter: IULIAN PUIU

Rubrici permanente:
N.C. MUNTEANU
(comentarii politice),
ILIE ȘERBANESCU
(comentarii economice),
RALUCA
STROE-BRUMARIU
(Parlament),
MARIAN CHIRIAC
(săptămîna politică),
CEZAR BALTAG
(istoria religiilor),
DAN C. MIHĂILESCU
(cronică literară),
ERWIN KESSLER
(cronică plastică).

Correspondenți:
IOAN MUSLEA (Cluj),
DANIEL VIGHI
(Timișoara), DINU MIHAIL
(Chișinău), ION MIRON
DAMIAN (Paris), WILLIAM
TOTOK (Berlin), ADRIAN
NICULESCU (Miano),
MIHAI POPA
(Budapesta).

Tehnoredactare computerizată: „22”.

Tipărit la FED
Redacția și administrația:
București,
Calea Victoriei 120.
Tel 311.22.08,
614.17.76; Fax
311.22.08,
e-mail: r22@r22.sfos.ro

Manuscrisele ne publicate nu se restituie

ISSN-1220-5761

ECONOMIȘIȚI PÎNĂ LA 33% ABONÎNDU-VĂ DIRECT LA REDACȚIE

ABONAMENTE TRIMESTRIALE CU REDUCERE

- 11%** 5.000 lei cu expediere prin poștă
- 14%** 4.500 lei cu ridicare de la redacție
- 29%** 4.000 lei cu expediere prin poștă
- 33%** 3.500 lei cu ridicare de la redacție

Cei interesați sînt rugați să expedieze prin mandat poștal suma corespunzătoare, pe adresa:
Revista „22”, cont 45103532 BCR Filiala sector 1, Str. Londra nr. 10, București.

Adeverințele (talon de pensie, adeverințe școlare etc.), valabile un an, se expediază pe adresa: Revista „22” Calea Victoriei 120, sector 1, București, cu specificarea pentru Serviciul de Difuzare.

Abonamentele se pot achita și la sediul redacției.

CITITORII DIN STRĂINĂTATE

se pot abona la revista „22” achitînd la redacție (Calea Victoriei 120) costul abonamentului sau depunîndu-l în conturile noastre deschise la Banca Comercială Ion Tiriac S.A. București, Str. Doamnei nr. 12: (pentru dolari în contul 4020253230, pentru mîrc în contul 4020253231, pentru franc francezi în contul 4020253235, pentru lire italiene în contul 4020253234) sau (pentru orice fel de valută) trimițînd un cec (money order) pe adresa: Revista „22”, Calea Victoriei 120, cod 70179, sector 1, București, România.

	1 an	6 luni	3 luni	
– Europa occidentală:	80 \$	40 \$	20 \$	sau
	140 DM	70 DM	35 DM	echiva-
	500 FF	250 FF	125 FF	lentul în
	140.000 LIT	70.000 LIT	35.000 LIT	once
– Israel	86 ₪	43 ₪	21 ₪	monedă
– Ungaria, Polonia, Cehia, Slovacia, Slovenia	60 \$	30 \$	15 \$	conver-
– SUA, Japonia, Australia:	100 \$	50 \$	25 \$	tabilă.

Revista „22” a n u n t a exclusivitatea difuzării sale în străinătate. Difuzorii de presa neautorizați de redacție (inclusiv RODIPET) vor trebui să răspundă conform prevederilor legale.

Abonamentele cu reducere sînt sponsorizate de Asociația EST-LIBERTES